Міщанська комедія на 5 дій

ДІЙОВІ ОСОБИ

С и д і р С в и р и д о в и ч Р я б к о, київський міщанин, має крамницю на Подолі.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а, його жінка.

Є в ф р о с и н а, їх дочка.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а С к а в ч и х а, сестра Євдокії Корніївни, перекупка, вдова; перепродує яблука.

О л е н к а, її дочка.

С в и р и д І в а н о в и ч Г о с т р о х в о с т и й, цилюрник

Н а с т я

О л ь г а Євфросинині приятельки, панни.

В а р в а р а

Х и м к а, Рябкова наймичка.

П е д о р я, Горпинина поденщиця.

М а р т а, Б у б л е й н и ц я.

О р и н а, Б а ш м а ч н и ц я

М е р о н і я

печорські міщанки, були послушницями.

М а г д а л и н а

1-й м и т р о п о л и ч и й б а с.

2-й м и т р о п о л и ч и й б а с.

Б е р к о й В о л ь к о, жиди, процентщики.

М і щ а н к и, ш а ф е р и, м і щ а н и т а к а т е р и н щ и к.

Дія діється у Києві, на Кожум'яках.

Г о с т р о х в о с т и й. та Є в ф р о с и н а трохи закидають по-руській.

ДІЯ ПЕРША

Світлиця Сидора Свиридовича Рябка з міщанською обставою. Одні двері — в кімнату, другі — в пекарню. Дія діється в неділю по обіді.

ВИХІД 1

Є в д о к і я К о р н і ї в н а сама.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (сидить коло стола і позіхає). Сидоре Свиридовичу! Сидоре Свиридовичу! Чи ти оце й досі спиш? Вставай вже, бо швидко до церкви задзвонять на вечерню. Ходи сюди та посидь коло мене. Нудьга мене бере, Сидоре Свиридовичу! Чи ти чуєш?

С и д і р С в и р и д о в и ч (обзивається з кімнати). Чи то ти мене кличеш, Явдоню? Ось зараз вийду, моя голубко, тільки трохи прочумаюсь та потягнуся разів зо два. Вже й скучила за мною! (Виходить з кімнати і сідає коло жінки.)

ВИХІД 2

Є в д о к і я К о р н і ї в н а і С и д і р С в и р и д о в и ч.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Авжеж скучила.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Бо давно пак бачились: як у горосі та й досі...

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Я тут сиділа, сиділа, вже все передумала, вже й богу молилась.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Скучила, старенька, за мною, як голубка за голубом? Га? А ми таки, Явдоню, прожили вік, як ті голуб'ята в парці. Як я тебе не бачу, то й сум мене бере!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Добрий сум! Пішов собі в кімнату та й хропе, аж кімната дрижить, а я тут сама сиджу. Нема до кого й слова промовити.

С и д і р С в и р и д о в и ч. А чи пам'ятаєш, Явдоню, як я присватувався до тебе! Як тоді вертівся коло тебе.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Ще б пак не пам'ятала! На всі Кожум'яки не було тоді такого вертуна, як ти.

С и д і р С в и р и д о в и ч. А чи пам'ятаєш, як я тупцяв кругом тебе! Я до неї і звідтіль, і звідсіль, а вона тільки було спідню губу копилить.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Що копилила, то копилила, бо знала навіщо. А правда, я тоді таки добре виварила тобі воду, аж чуб був мокрий.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ой ви, жіночки ви капосні! До смерті згадуєте, як водили нас. Але таки довуркотався. Гулю, гулю, моя старесенька!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Коли б ти тільки не був трохи вередливий... я б з тобою зовсім щасливо дожила віку.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Якби пак я взяв за тобою те придане, що обіцяв твій покійний батько, то, може б, і не був такий вередливий.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. І годі вже тобі згадувати.

С и д і р С в и р и д о в и ч. А якби, стара, оце було твоє придане, то наша дочка мала б тепер зайву сотеньку карбованчиків собі на придане. А нашій Євфросині треба багато грошей: вони в нас не прості, вчені — не дурно ж вчились аж три місяці в пансіоні.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Авжеж! Що вже викохали доню, то викохали на всі Кожум'яки. Та вже, сказати правду, час би їй і заміж іти.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Авжеж час. Але що ж то за доню ми викохали! На всі Кожум'яки!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. І на всю Глибочицю. Що сказати правду, коли нікого нема в хаті, то наша Євфросина така гарна, як я колись була: в неї якраз такі карі очі, такі чорні брови, як у мене. В неї ввесь хист мій!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Авжеж гарна: все гарне, тільки в неї ніс такий... трохи ніби довгий чи гострий... трохи такий як у чорногуза. Ой, коли б не почула! (Оглядається.)

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. От і вигадуєш, старий, таке, що ні до бога, ні до людей. Який же в неї ніс?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Такий достоту, як і в тебе! Як ми бралися, то я тебе дуже кохав, дуже кохав, але через твій ніс, старенька, я загаявся з сватанням, може, на місяців зо три або й чотири. Тепер можна все сказати.

Є в д о к і я К о р н і їв н а (сердиться). Оцього я вже не люблю! Оце вже ти вередуєш. Який же в мене ніс? Здається, такий, як і в усіх людей. Коли вже на правду пішло, то й я признаюсь, що й твоя верхня губа тоді була не дуже тоненька: таки така, як німецька ковбаса. Признатись, і я довго думала, поки тебе полюбила.

С и д і р С в и р и д о в и ч. А все-таки полюбила! І я тебе полюбив, хоч твоїм носом хоч у дерево стукай.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а.І що ти верзеш? От уже не люблю. (Одвертає лице,)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Коли правду сказати, то наша Євфросина не така гарна, як розумна. От уже що розумна, то розумна, ще й до того вчена. Куди вже, стара, нам з тобою рівнятись до неї. Вже й не знаю, в кого вона вдалась розумом: в мене неабиякий розум, і в тебе не гурт було розуму й замолоду, а на старість і той, що був, не знаю, де дівся.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. То це вже я й дурна стала? Оцього я вже не знесу!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Цить, цить, старенька! Я тільки кажу, що Євфросина далеко розумніша од тебе.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Авжеж розумнішої од неї нема на всі Кожум'яки і на всю Глибочицю; тільки вона якась гостра, палка, як огонь.

С и д і р С в и р и д о в и ч. От уже твоя сестра Горпина, так так, що розум. Як пустить язика, то він у неї, як млинове колесо, тільки дрррр... Меле разом і шеретує. А ти мнеш, мнеш тим язиком... Так ним м'яла, і як ми бралися.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Що це з тобою сього-дня сталося! Та нащо ж ти мене брав, коли в мене і ніс, як у чорногуза, і язик, як колода, і розум десь дівся?

С и д і р С в и р и д о в и ч. На те брав, що було треба... бо полюбив тебе, моя старенька.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Як же ти мене полюбив, коли я була погана? Оце справді штука!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Та бач, стара, молодий хлопець часом неначе здуріє. І я, мабуть, тоді...

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (встає). Оцього я вже не знесу! Це вже мене до сліз доводить! І така, і сяка, і носата, і мизата, і дурна, і без'язика. (Плаксиво,) Ти забув, що я твоя жінка?

С и д і р С в и р и д о в и ч. То я жартую! Та схаменись! Я вередую; ще не прочумався.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Доки ти мене дражнитимеш, мов собаку!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Цить, цить, голубочко! Їй-богу, я не хотів того сказати. Якось само на язик лізе. Що це таке зо мною? Пху на тебе, сатано!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Постій! Прийде сестра, то я пожаліюсь.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ой лишечко! Що хоч роби мені, тільки не кажи Горпині.

ВИХІД З

Є в д о к і я К о р н і ї в н а, С и д і р С в и р и д о в и ч і Г о р п и н а.

Г о р п и н а вбігає в хату з порожнім кошиком на руці.

Г о р п и н а. Добривечір вам у вашу хату! (Кидає до порога кошик і розлягається на стільці.) Оце втомилась! Бігала, бігала, як той хорт за зайцями, доки не випродала усіх яблук; а це думаю: давай забіжу до Рябка та ковтну чарку горілки.

С и д і р С в и р и д о в и ч. До якого Рябка? В мене був собака Рябко, та я давно прогнав його з двору, що так погано дражнили.

Г о р п и н а. Хіба ж вас не Рябком дражнили та й тепер дражнять на Кожум'яках? Куди ж пак! Запаніли наші!

С и д і р С в и р и д о в и ч. А хоч би трохи й запаніли? Та й дочку ж маємо вчену: вчилась у пансіоні аж три місяці. Треба вам якось краще нас величати.

Г о р п и н а. Чули ми вже цієї, чули. Давай лиш, сестро, чарку горілки або чаю, або чого-небудь, бо в мене пелька засохла од біганини.

Людям неділя, а мені все будень. Химко! Химко! роздимай там мерщій самограй, чи самовар!

ВИХІД 4

Є в д о к і я К о р н і ї в н а, С и д і р С в и р и д о в и ч,

Г о р п и н а й Х и м к а.

Х и м к а (виглядає з пекарні в двері). Зараз, зараз! Роздимала, роздимала хвартухом, так нічого не помагає.

Г о р п и н а. Дми, про мене, хоч халявою, та давай швидше самовар. Чи є в твоїх хазяїнів горілка?

Х и м к а. А хіба ж я лазила по хазяйських шахвах? В шинку, знаю добре, що є.

Г о р п и на. То ке сюди на стіл цілий шинк.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ого-го! Ще й жида впрете сюди на стіл з шинком.

Х и м к а. Цій тітці все жарти. (Виходить.)

ВИХІД 5

Є в д о к і я К о р н і ї в н а, С и д і р С в и р и д о в и ч і Г о р п и н а.

Г о р п и н а. Потривай, Химко, побалакаємо!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ой, не кричіть так здорово, Горпино Корніївно!

Г о р п и н а. А хіба в мене горло куповане? Ба буду оце вуркотати, так як ви удвох! Чого це ти, Яв-дохо, надулась, наче той індик перед смертю?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Явдохо... Знайшла Явдоху! Скажіть іще Вівде. Коли б іще дочка не навернулась.

Г о р п и н а. Є в ф р о с и н а таки мене не дуже любить, спасибі їй. Де ж пак: вона вчена, а Скавичиха яблука перепродує. Так що ж, що тітка перекупка! Свій хліб їм, не крадений.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Воно, бач, сестро, не те.

Г о р п и н а. Не те; а чоловіка скубеш за чуприну, як і я свого покійного Скавику скубла. Ви своїй Євфро-сині не дуже потурайте, бо вона з великого розуму та в голову заходить. Якби моя дочка О л е н к а так коверзувала, то я б їй, псяюсі, так наклепала потилицю отим кошиком, що вона пам'ятала б до нових віників.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ви, Горпино Корніївно, що інше.

Г о р п и н а. Я що інше? А що ж я таке? Га? Хіба не знаємо, які великі пани були Рябки? Авжеж старий Рябко, ваш батько, м'яв шкури і хліб з того їв. Я торгую яблуками і хліб з того їм, і нікого не боюсь, і докажу на всі Кожум'яки, що нікого не боюсь, навіть вашої великорозумної Євфросини. (Присікується до Рябка і б'є кулак об кулак.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Свят, свят, свят! Братська чудовна богородице! Заступи й помилуй. (Оступається й хреститься.)

Г о р п и н а. Чого ви одхрещуєтесь од мене? В мене нема на голові чортячих рогів.

С и д і р С в и р й д о ви ч. А хто ж заглядав під ваш очіпок? А може, й є?

Г о р п и н а. А як я скину хустку та покажу?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. І годі, сестро, годі. Хіба ж ти не знаєш, що мій старий вередує?

Г о р п и н а. Скубла вас жінка, та чортзна по-колишньому.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Меле, меле, шеретує. (Приспівує.)

Г о р п и н а (приспівує). Шеретує, обернеться й поцілує. Таке лиш по чарці! Чого це ти, Явдохо, напундючилась? Сидить, як та копиця в дощову годину на полі.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Еге! тут як почав вигадувати на мене, що...

С и д і р С в и р и д о в и ч. Цить, цить, цить! (Затуляє рота Євдокії Корніївні.) Ніяк не вдержить свого язика! Ще й дочці розкаже. Ой, які ж слизькі язики у тих жінок: в однієї гострий як бритва, а у другої слиз-ький: так і лізе сам з рота. (Показує.)

Г о р п и н а. Та кажи-бо, що твій чоловік вигадував!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ой, цить, не кажи!

Г о р п и н а. Та кажи-бо, коли нагадала; не дратуйся. Кажи, бо вилаю.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Не кажи, бо з хати втечу.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Та то ми, сестро, оце радились, за кого б нам свою дочку віддати заміж. Перебирали усі Кожум'яки, та й не знайшли ні одного панича дочці до пари.

Г о р п и н а. Куди ж пак! Тисячі та сотні ніколи в дівках не посивіють. Не бійся! Повиходять швиденько. От уже нам, бідним, зовсім друге діло, хоч моя Оленка красуня не то що на всі Кожум'яки, а може, й на ввесь Київ.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Та й наша Євфросина не то що на ввесь Київ, а може, й за Київ. А що вже розумна і вчена, як баришня, то нігде правди діти, хоч, може, матері не приходиться своєї дочки хвалити.

Г о р п и н а. Тільки дуже звикла верховодити, тим, бач, що великорозумна. Якби моя Оленка так верховодила в хаті, то я б їй патли обскубла.

Дзвонять до церкви.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Чи це вже й до вечерні дзвонять? Піду ж я поможу дякові співати. (Встає.)

Г о р п и н а. Вже таки й поможете дякові. Сідайте ж та лучче побалакаємо. Нехай там сам дяк курникає.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Я оце все про свою дочку. Вже б, здається, і час заміж, та все якісь недоладні люди трапляються: то негарні, то без грошей, хоч і гарні, то не дуже розумні. ЗоВ с і.м не до пари моїй Євфросині.

Г о р п и н а. О, Євфросина таки вередлива. Недурно вона так дере носа передо мною, неначе я їй не тітка.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Тут, сестро, почав до нас ходити один молодий панич, та не скажу, як звуть.

Г о р п и н а. Про мене, не кажи. Мені не йти за його заміж.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Гарний, хоч з лиця води напийся, ще й до того розумний. Як почне говорити з Євфросиною, та так говорить розумно, що я слухаю, слухаю і нічогісінько не розберу. От уже вдався розумний, як наша Євфросина .

С и д і р С в и р и д о в и ч. Що вже розумний, то розумний, бо набрався розуму од розумних людей: він знається не тільки з семінарськими басами, але навіть з митрополичими.

Г о р п й н а. Та хто ж це такий? Та скажи-бо, сестро!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Не скажу, нехай кортить.

Знов дзвонять до церкви.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ой, уже вдруге дзвонять! Їй-богу, втеряю вечерню. (Бере шапку і йде. Горпина його доганяє й тягне до стола.)

Г о р п и н а. І годі вам, годі. От уже наспіваєте! Шипить, як старий гусак, а йому здається, що він співає.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Та не слухай, сестро! Ото в дяка добра табака, якась не проста, заморська, то він біжить нюхнути з дякової табатирки.

Г о р п и н а. Знайшов добро. Сідайте-бо та побалакаємо, та вип'ємо по чарці. (Тягне його й садовить.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ото дав господь ручки! Аж мої кістки тріщать.

Г о р п и н а. Химко!

Входить Химка.

ВИХІД 6

Т і с а м і й Х и м к а.

Г о р п и н а. Побіжи, Химко, в церкву до дяка, нехай дяк дасть хазяїнові на один нюх табаки.

Х и м к а. Чого? Табаки? Хіба ж я дурна, щоб за чортзна-чим бігала, та ще й до церкви! Вже ці тітка вигадають! (Виходить.)

ВИХІД 7

Т і с а м і без Химки і Є в ф р о с и н а.

Є в ф р о с и н а (входить в світлицю. Побачивши Горпину, йде до неї і гордо вітається). Добривечір, тітко! Це ви до нас в гості?

Г о р п и н а. Авжеж бачите, небого! В гості прийшла.

Є в ф р о с и н а. Ходила оце гуляти та купила щось задля вас, мамо.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Що ж ти купила? Чи не черевики?

Г о р п и н а. Певно, купила матері московську бурульку.

Є в ф р о с и н а. (розвірчує папір й виймає очіпок з червоними стрічками). Ось що я вам, мамо, купила. (Хоче надіти матері на голову; мати одхиляється.)

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Що се ти, дочко! Схаменися! Чи годиться ж мені на старість убиратися в очіпок, та ще з червоними стрічками?

Г о р п и н а. Авжеж! Воно якраз пристане до сивої коси.

Є в ф р о с и н а. Скиньте, мамо, оту міщанську хустку з ріжками та вберіться в чепчик.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Ходила з ріжками замолоду, ходитиму й на старості літ.

Є в ф р о с и н а. Ви бачите, мамо, що в нас почали бувати не прості люди. Їй-богу, візьму ножниці та постинаю ті капосні ріжки вам і тітці.

Г о р п и н а. Отак пак! На здоров'ячко матері. Ріжте, небого, матері, а тітки не зачіпайте.

Є в ф р о с и н а. От уже кожум'яцька простота! Що ж то скажуть мої товаришки, що вчилися зо мною в мадами у пансіоні, як часом котра ненароком загляне до нас? (Тихо.) Що то скаже він, як прийде та знов побачить на матері оті ріжки? Він же сміявся з тих ріжків мені в вічі!

Г о р п и н а. А дайте, небого, я приберуся в той очіпок хоч на час. (Надіває чепчик перед дзеркалом, вертить головою й пританцьовує.) А що? Чи не пані ж з мене вийшла? Дивіться, Сидоре Свиридовичу, чи не пристали ж оці червонясті стрічки мені до лиця?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Хоч сьогодня заміж, їй же богу, хоч сьогодня.

Г о р п и н а. А брови як чорніють при цих капосних стрічках. Бий тебе коцюба! На двадцять років помолодшала. Тепер я неначе і кругом пані. Загляну хоч у вікно, може, на мене задивиться який ко-жум'яцький прудивус. (Заглядає в вікно.) Ото шкода! Нікогісінько нема на улиці, тільки дурна телиця витріщила на мене очі. Химко! Химко!

Входить Х и м к а.

ВИХІД 8

Т і с а м і й Х и м к а.

Г о р п и н а. Химко! Подивись ти на мене, чи гарно мені в цих стрічках?

Х и м к а. Авжеж гарно. (Тихо.) Господи прости, як та потороча. (г о л о сно.) Вже, господи, що не вигадають оця тітка, то все півтора людського. (Сміється.) Нема часу дивитись.

Г о р п и н а. І цур йому! Нагрішила повнісіньку хату, хоч зараз іди до попа та й сповідайся.

Х и м к а виходить.

ВИХІД 9

Т і с а м і без Химки.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Вам би, сестро, і справді треба щодня сповідатись.

Є в ф р о с и н а. Дайте лишень сюди чіпок, бо в вас руки в гнилих яблуках, щоб часом не помазали.

Г о р п и н а. В гнилих яблуках... Цілували мої руки кращі уста, ніж ті, що ваші ручки будуть цілувати.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Меле, меле, шеретує! (Приспівує.)

Є в ф р о с и н а. Ой господи, яка кумпанія! (Тихо.) Що, як він навернеться в хату та побачить оцю всю кумедію?

Г о р п и н а. Вже яка є кумпанія, така й буде. Ви вже нас не перевчите. Підіть лишень, небого, в пекарню та подивіться, чи не закипів самовар, та напійте тітку чаєм.

Є в ф р о с и н а. Авжеж, і з місця не рушу. Заходжусь оце бігати до пекарні!

Г о р п и н а. А я, бувши вашою матір'ю, послала б вас до пекарні, щоб ви халявою самовар роздували.

Є в ф р о с и н а. Пхе! Пхе! Ви, тітко, чортзна-що верзете. Вчіть уже свою Оленку, а я й без вас доволі вчилась.

Г о р п и н а. Знаємо вашу науку! Вчились три неділі, а набрались у мадами хванаберії на тридцять добрих років. Прощайте! (Виходить.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Гур-гур-гур! Бери, Сидоре Свиридовичу, шапку та тікай до церкви. Ой, хочеться нюхнути тієї американської табаки! Коли б застати хоч на шапкобрання, щоб дяк не втік з церкви. (Виходить.)

ВИХІД 10

Є в д о к і я К о р н і ї в н а і Є в ф р о с и н а

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Отже ж ти, серце, розсердила тітку; ще й не прийде до нас в гості.

Є в ф р о с и н а. Коли ж тітка вже геть-то простий чоловік.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Та годі, годі, не сердься! (Йде і сідає коло Євфросини.)

Є в ф р о с и н а. Дайте, мамо, мені спокій! (Одхиляє голову.) Ще попсуєте мені на голові коафюру. (Оступається.) Сьогодня забіжать до мене в гості мої приятельки. Ви б, мамо, побігли в пекарню та наготували, чого там треба.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Та йду, йду! Чого ти сердишся! (Виходить до пекарні.)

ВИХІД 11

Є в ф р о с и н а, Н а с т я, О л ь г а і В а р в а р а.

Н а с т я, О л ь г а і В а р в а р а (входять в хату). Добривечір, Євфросино! Чи жива, чи здорова?

Є в ф р о с и н а (плеще в долоні). От і баришні йдуть! Доброго здоров'ячка! Насилу вас діждалась. (Цілується з усіма.) Буде оце з ким хоч поговорити. Ще добре, що тітку оце з хати виперла. Прийшла, накричала повну хату, засмерділа гнилими яблуками світлицю, ще й вилаяла мене на В с і. боки.

Н а с т я, О л ь г а і В а р в а р а. Ха-ха-ха!

Н а с т я. Слава тобі, господи, що в мене таких тіток нема.

О л ь г а. В мене таких тіток нема, але зате моя мати зоВ с і.м така, як твоя тітка Г о р п и н а.

Н а с т я. Чого це ти, Євфросино, так убралась, як на Великдень? Певно, когось ждеш у гості? Га? Скажи-бо, скажи! Признайся.

Є в ф р о с и н а . Може, жду, а може, й ні. Там-то мені великій клопіт. Хто схоче, прийде, а хто не схоче, то, про мене, як схоче.

О л ь г а. Це в тебе, Євфросино, нове плаття, та ще й шовкове.

ВИХІД 12

Т і с а м і та Є в д о к і я К о р н і ї в н а.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (з порога). Авжеж шовкове, та ще й дороге: по три карбованці платила за аршин. (Входить.) Здорові були! (Цілується зо всіма.) А ваші матері живі, здорові?

Н а с т я, О л ь г а, В а р в а р а. Живі й здорові і вам кланяються. А вас як бог милує?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Та волочуся до котрого часу. Це ми справили Євфросині одно шовкове плаття, а оце думаємо ще й друге справити, бо...

Є в ф р о с и н а . Годі вже, мамо, хвалитись. Вже й знайшли, чим хвалитись; неначе справді яке диво шовкове плаття.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Та ще оце ми купили Євфросині нові золоті сережки та золоті... як-бо їх... каблучки на руки... їй-богу, забула. Ось покажи-бо, Євфросино! Там такі, так і сяють на всю хату.

Є в ф р о с и н а (сердито). Ет, вигадали! Знайшли, чим хвалитись.

Н а с т я, О л ь г а, В а р в а р а. Ой, покажи! Покажи-бо, Євфросино, нехай ми подивимось. Покажи, серце!

Є в ф р о с и н а . Нехай перегодя. Мене не дуже кортить: я звикла до того. Ідіть, мамо, в пекарню та зготуйте нам закуску.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Піду, піду! За всі голови. (Виходить.)

ВИХІД 13

Є в ф р о с и н а, Н а с т я, О л ь г а і В а р в а р а.

Н а с т я (лапає пальцями Євфросинине плаття). Яке ж гарне твоє плаття! Ото якби собі таке справити. Та яке широке та добряще! А як шелестить! А перейди, Євфросино, через хату.

Є в ф р о с и н а гордо переходить через хату і зумисне шелестить хвостом.

В а р в а р а. Ой, як же шелестить! Шелесь-шелесь! Неначе листя на вітрі. А який хвіст! Здається, увесь шелест на хвості.

ВИХІД 14

Т і с а м і й О л е н к а.

О л е н к а (входить). Добривечір! З неділею будьте здорові!

В с і. Доброго здоров'я! Спасибі, будь і ти здорова.

О л е н к а. Моя мати лягли спочивати та й кажуть: піди до Євфросини та погуляй трошки. А я оце — й прийшла.

Є в ф р о с и н а . Сідай, Оленко!

О л е н к а. Це в тебе, Євфросино. нове плаття? Та яке гарне, як золото.

Є в ф р о с и н а . Мабуть; чи подобається тобі хоч трохи?

О л е н к а. Де вже пак не подобається! Мені такого й до смерті не носити. Ох! (Зітхає.)

Є в ф р о с и н а .А може, посватає хтось багатий, то й носитимеш.

Н а с т я, О л ь г а, В а р в а р а. Покажи-бо, Євфросинко, золоті сережки та браслети, покажи!

Є в ф р о с и н а . Та вже нігде дітись: треба показати. (Йде в кімнату й виносить сережки й браслет.)

В с і. Ой, гарні ж! Аж блищать, аж горять! Так і сяють на всю хату.

ВИХІД 15

Т і с а м і й Є в д о к і я К о р н і ї в н а.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (вбігає з пекарні прожогом). Аж тридцять карбованців заплатила своїми руками! Надінь, Євфросинко, то й я подивлюсь.

Є в ф р о с и н а . Таки не втерпіли, прибігли: ще й Химку сюди приведіть. Підіть-бо, мамо, в пекарню, а то Химка там все перепалить та переварить.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Піду, піду. (Виходить.)

Є в ф р о с и н а надіває перед дзеркалом сережки й браслет.

В с і. Ой, як блищать! А повернись, Євфросинко!

О л е н к а. Яка ти стала гарна в сережках! Вдвоє покращала.

ВИХІД 16

Є в ф р о с и н а , Н а с т я, О л ь г а, В а р в а р а і О л е н к а.

О л е н к а. Дай мені, Євфросино, в руки браслет: ще зроду в руках не держала золота.

Є в ф р о с и н а . Ти, Оленко, як мала дитина. На, про мене, й подерж, та тільки не впусти, бо ще й розіб'єш.

О л е н к а (бере браслет і приміряє на руку). Отже й до моєї руки пристає; їй-богу, пристає. І моя рука не дуже чорна для золота.

В а р в а р а. Якби пак було, то й пристало б.

О л е н к а. Та горенько, що нема.

Є в ф р о с и н а. Та не держи-бо так близько коло рота: на золото не можна дихати, бо стемніє. Дай лишень сюди! (Бере й надіває на руку.)

О л е н к а. Ой, як же на тобі блищить золото! Неначе на образі.

В а р в а р а. Як ти Євфросино, сьогодня розкішно вбрала голову!

О л е н к а. Які в тебе, Євфросино, стали тепер великі коси. Як ви були бідніші, то в мене були довші коси, ніж у тебе, а як ви розбагатіли, то в тебе аж утроє більші коси виросли.

Є в ф р о с и н а і в с і т р и п р и я т е л ь к и сміються.

Є в ф р о с и н а . От вже кожум'яцька простота! Чи вже ж ти думаєш, що у всіх панів на голові свої коси?

О л е н к а. Невже ж чужі?

О л ь г а. А чом же не вбратись і в чужі коси, аби було гарно?

О л е н к а. А я все було дивуюсь, чого в тих багатих панів такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові або повісмо конопель.

Є в ф р о с и н а . Купи, Оленко, й собі таке повісмо та почепи на голову. Побачиш, як покращаєш.

Н а с т я. Недурно ти, Євфросино, так сьогодня прибралась. Еге? Когось ждеш?

Є в ф р о с и н а . Може, кого й жду, та не скажу кого.

Н а с т я. А я вгадаю, хоч ти й не скажеш.

Є в ф р о с и н а . Ба не вгадаєш!

Н а с т я. Ба вгадаю.

Є в ф р о с и н а . Ба не вгадаєш.

Н а с т я. Бодай я завтрішнього дня не діждала, коли не вгадаю.

Є в ф р о с и н а . Ану скажи, як починається його прозвище.

Н а с т я. Го...

Є в ф р о с и н а . А далі?

Н а с т я. Гострохво...

Є в ф р о с и н а . А далі?

Н а с т я. Гострохво...

Є в ф р о с и н а . Попала пальцем в самісіньке небо.

Н а с т я. Знаю я його! Бігає за баришнями як несамовитий.

ВИХІД 17

Т і с а м і й С в и р и д І в а н о в и ч Г о с т р о х в о с т и й.

Г о с т р о х в о с т и й входить в шляпі, в рукавичках і з паличкою.

Шляпа на голові набакир. Він усе тре руки — показує рукавички.

Є в ф р о с и н а (тихо). Як б'ється моє серце! Боже мій!

Г о с т р о х в о с т и й. (кланяється). Мій найнижчий поклін тому, хто в сьому дому, а поперед усього вам, Євфросино Сидоровно. (Подає Євфросині руку.) Хоч я не знаю, кого я тут бачу і з ким буду розмовляти,

але в домі такої баришні, як Євфросина Сидоровна, я сподіваюсь, що познакомлюсь не аби з ким. Рікіміндуйте мене, прошу вас. (Здіймає дуже помаленьку рукавички, щоб показати їх.)

Є в ф р о с и н а . Се мої близькі приятельки і сусіди.

Н а с т я. Мені здається, що ми таки не зовсім незнакомі... Мені здається, що ми вже десь бачились.

Г о с т р о х в о с т и й. Може, може... В мене так багацько знакомих баришень по всьому Києву, що й на два вози не збереш. Може, я й забувся. Рікіміндуюсь вам: Свирид Іванович Г о с т р о х в о с т и й. (Тихо.) З цією не варт би й знакомитись, як я придивився при світлі: ніс, як цибуля, а очі, як у сови. (До Ольги й Варвари.) Рікіміндуюсь і вам. Свирид Іванович Г о с т р о х в о с т и й. (Побачивши Оленку, питає в Євфросини.) А це ж хто такий?

Є в ф р о с и н а . Та це моя родичка... живе тут недалечке з матір'ю; торгують яблуками. Вбогі люди.

Г о с т р о х в о с т и й. (придивляється до Оленки. Тихо). Яка ж вона гарна оця кожум'яцька міщаночка! Такої й на Хрещатику, і в Липках чорта з два знайдеш. (До Євфросини голосно.) Прошу вас, порікіміндуйте мене своїй родичці. Для вас, Євфросино Сидоровно, я готовий познакомитись з вашими родичами, хоч би і в десятому коліні, хоч би вони й яблуками та медяниками торгували.

Є в ф р о с и н а (тихо), Ат... простенька собі дівчина... Зовсім не нам рівня.

Г о с т р о х в о с т и й. (до Оленки). Свирид Іванович Г о с т р о х в о с т и й з своєю особою! (Подає Оленці руку; Оленка не бере й соромиться.) Не соромтесь-бо, подайте мені свою білу ручку.

О л е н к а одвертає лице і ледве простягає йому руку.

Будьте ж сміливіші!

О л е н к а. От і знайшли білу руку. Нема моїм рукам од чого біліти.

Г о с т р о х в о с т и й. То купіть рукавички.

О л е н к а. Я зроду не носила рукавичок. Далася я вам на сміх!

Є в ф р о с и н а і приятельки осміхаються.

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо). Яка ж гарна ця міщаночка! Які в неї очки, брівки, як шнурочки, щічки, як палянички. Якби довідатись, хоч де вона живе.

О л е н к а. Як вас чудно прозивають.

Г о с т р о х в о с т и й. Може, й чудно. Всяково буває. Буває й чудніше.

ВИХІД 18

Т і с а м і й Є в д о к і я К о р н і ї в н а.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (виходить з пекарні). Добривечір вам, Свириде Йвановичу! Оце я почула ваш голос, та й не видержала: прийшла послухати вас, хоч у мене діла, аж голова біла. Сідайте, будьте ласкаві, і я хоч на час сяду та послухаю вас. Оце шкода, що нема мого старого. Він вас усе згадує. От би наслухався. (Сідає.) Ото моя Євфросина та й мій старий все кажуть, що нема в світі нічого кращого й луччого, як розумні і вчені люди.

Г о с т р о х в о с т и й. Авжеж так; що правда, то правда. Як чоловік підійметься розумом вгору аж вище од лаврської дзвіниці та гляне звідтіль на людей, то люди здаються такі маленькі, такі маленькі, як пацюки. А вже ваші Кожум'яки здаються звідтіля смердячим болотом, в котрому повивертали боки проти сонця товсті свині.

Є в ф р о с и н а. О, що правда, то правда! Як я вийшла з пансіону, то мені здається, що я стою на Щекавиці або на Андріївській горі та все дивлюсь на людей зверху.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Ото скажіть! Страх, та й годі! Ото шкода, що нема мого старого; от наслухався б.

ВИХІД 19 .

Т і с а м і й С и д і р С в и р и д о в и ч.

С и д і р С в и р и д о в и ч (виходить). Е! Та се в мене гості! Добривечір вам! Спасибі, спасибі, що мене не забуваєте.

Г о с т і. Доброго здоров'я, Сидоре Свиридовичу!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Та ще й ви, Свириде Йвановичу, в мене в гостях. (Цілується з Гострохвостим.) Оце шкода, що я загаявся з дяком. Але ж у дяка табака! Що за табака! (Нюхає пучки.) Ще й досі пучка пахне. Сідайте ж, гості, в мене та й не просіть сісти, бо я оце втомився. (Сідає; Всі сідають.)

Є в ф р о с и н а . Мамо, чи швидко в нас буде готова вечеря? Час би давати що-небудь на закуску.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Зараз, зараз, моє серце! Що за розумну дочку маю! (Виходить.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Скажіть же нам, Свириде Йвановичу, що-небудь розумне. Ви ж там ведете кумпанію з ученими людьми на тих розумних кутках нашого Києва. Скажіть ви мені, чи не чули ви там од вчених людей, чого-то тепер на світі стала така дорожнеча?

Є в ф р о с и н а . А тим усе дороге, що тепер люди стали багато їсти. Наша Химка як почне лупити, то за один раз укладе в копи з борщем цілий хліб. Якби пак усі вчились в пансіоні та їли так, як наша мадам їла і як нас годувала — всього по кришечці, щоб тільки язичком лизнути, тоді було б усе дешево.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Та як же його грішним людям одним духом жити, коли не наїстись або й не випити гаразд.

Г о с т р о х в о с т и й. Одно те, як кажуть Євфросина Сидоровна, а друге те, що людей стало на світі дуже багато. Тепер хоч би й нашого брата цилюрника так розплодилось, що й не потовпишся. Якби половина людей вимерла, то знов би на світі все подешевшало.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Чи вже ж? Стара! Де це вона пішла! Кинь там своє куховарство та йди слухати!

Є в ф р о с и н а здіймає руки і знов надіва браслет; грається ним і показує Гострохвостому.

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо). Чи не багата ж оця Євфросина! Грається золотом, неначе я бритвами. (Голосно.) Що то добре бути вченим! Я вчених людей і вас, Євфросино Сидоровно, ставлю без міри високо. (Тихо.) Євфросина , одна Євфросина достойна бути моєю жінкою; Євфросина, а більше ніхто! Але ж ота Оленка! Що за цяця, що за краса! То ж квітка, а не дівчина! Коли б з нею хоч побалакати на самоті, хоч зблизька надивитись на ті пишні очі! Треба її десь підстерегти. Але сватати буду Євфросину. Старий і стара держатимуть руку за мною. Напустив я їм в вічі туману.

Завіса падає.

ДІЯ ДРУГА

По обидва боки сцени гори: Кисилівка і Старогородська. На Кисилівці сидить подольський х о р шевців, на другій горі сидять старогородські ш е в ц і і співають.

Вечір. Місяць високо на небі.

ВИХІД 1

Подольський і старогородський х о р м і щ а н.

П о д о л ь с ь к и й ш е в с ь к и й х о р (співає).

Не щебечи, соловейку,

На зорі раненько.

Не щебечи, малесенький,

Під вікном близенько.

С т а р о г о р о д с ь к и й х о р (хоче перекричати і починає на половині куплета, як перший хор ще не скінчує).

Твоя пісня дуже гарна,

Ти гарно співаєш;

Ти щасливо спарувався,

Ще й гніздечко маєш.

П о д о л ь с ь к и й х о р (ще голосніше, аж дереться).

А я бідний, безталанний,

Без пари, без хати!

Не досталось мені в світі

Весело співати.

С т а р о г о р о д с ь к и й х о р (ще голосніше).

Мені пугач знадобився;

Стогне, не співає...

Нехай стогне, нехай стогне

І смерть возвіщає.

г о л о с з 1-го х о р у. А в нас баси кращі; а в вас баси, як побиті горшки.

г о л о с з 2-го х о р у. Брешете! В нас кращі баси!

г о л о с з 1-го х о р у. Брешіть самі, старогородські шевці. В нас на Подолі у коров кращі баси, ніж у вас.

г о л о с з 2-го х о р у. Брешете, як ми шевці! Між нами нема ні однісінького шевця. Ви самі шевці!

г о л о с з 1-го х о р у. У вас баси, як старі циганські решета. У флоровських черниць багато кращі баси, ніж у вас!

г о л о с з 2-го х о р у. У нас корови співають такими басами, як ви, кожум'яцькі шевці.

г о л о с з 1-го х о р у. Бий їх, старогородсь-ких шевців! (Кидають грудками. З другого хору кидаються так само.) Бий їх, щоб і не наближались до нас. (Збігають з гори і нападають. Б'ються і пхаються. 2-й хор розбігається.) Ганяй їх! Бий їх! От такого перцю дали! Будуть вони пам'ятати нас до нових віників.

г о л о с з 1-го х о р у. Повтікали старогородські шевці, мабуть, до чорта в зуби. Коли б тобі один. Неначе чортяка похапала. А ще казали, що в їх баси кращі. Та в нас баси такі, що і в семінарії таких не знайдеш!

2-й г о л о с. А який тепер хор найкращий? Чи семінарський, чи братський, чи бурсацький?

3-й г о л о с. Я кажу семінарський.

4-й г о л о с. А я кажу бурсацький.

1-й г о л о с. А я кажу братський.

5-й г о л о с.Ая кажу архієрейський.

2-й г о л о с. А я кажу митрополичий.

3-й г о л о с. Ба семінарський.

1-й г о л о с. Ба братський.

3-й г о л о с. Ба брешеш.

1-й г о л о с. Ба не брешу.

3-й г о л о с. Ба брешеш-бо.

1-й г о л о с. Та бреши сам. Хто бреше, тому легше. А хто не йме віри, тому в спині діри!

3-й г о л о с. В семінарському хорі сам Тарас як попре горою: го-го-го! (Показує голосом.) А Кирило! як ревне низом (показує)... гурр! го! го! го! Або Орест як суне октавою (пускає октаву)... рррр... гурррр! аж хори дрижать.

1-й ш в е ц ь. А вгадайте, хто найрозумніший в Києві: чи семінарист, чи академіст, чи університант?

2-й ш в е ц ь. Я кажу семінарист.

1-й ш в е ц ь. Я кажу академіст.

3-й ш в е ц ь . А я кажу університант.

В с і до 3-го ш е в ц я. О, цей тягне за старогородськими шевцями! Бий його!

3-й ш в е ц ь. Ба справді університант.

1-й ш в е ц ь. Я кажу академіст.

2-й ш в е ц ь. Ба ні; найрозумніший семінарист: семінариста ніхто на словах не переможе. І баси найкращі в семінарії.

1-й ш в е ц ь . Семінарист то бурсак.

2-й ш в е ц ь. Ба брешеш! Семінарист найрозумніший.

1-й ш в е ц ь. Ось тобі за те! (Дає стусана.)

2-й ш в е ц ь Ось тобі здачі!

4-й ш в е ц ь . А хто між нашими найрозумніший?

В с і. Г о с т р о х в о с т и й.! Г о с т р о х в о с т и й.! Про це нічого й голову ламати. Свирид Іванович Г о с т р о х в о с т и й.! Він знається з семінарськими і митрополичими басами. Він найрозумніший на всі. Кожум'яки, бо так набрався розуму, що як начне говорити, то ніхто нічого не второпає.

Г о с т р о х в о с т и й. виходить і проходжується на сцені.

В с і. (до його). Свириде Йвановичу! Свириде Йвановичу! А хто найрозумніший: чи семінарист, чи академіст, чи університант?

ВИХІД 2

Т і с а м і і Г о с т р о х в о с т и й.

Г о с т р о х в о с т и й. (авторитетно). Ви й того не тямите? Авжеж семінарист, бо в семінаристів найкращі баси. Та що з такими дурнями, як ви, й говорити!

4-й ш в е ц ь . Яка ж у вас, Свириде Йвановичу, чудова жилетка, які рябі штани! Як зветься ця матерія?

Г о с т р о х в о с т и й. Жилетка з физіческої матерії, а штани з матерії моральної.

3-й х л о п е ц ь. Яка гарна матерія! Ряба-ряба, як зозуля. Як мені хазяїн дасть гроші, то собі пошию физіческий сіртук.

4-й х л о п е ц ь. А я б собі пошив такі самі моральні штани, як у Свирида Йвановича.

3-й х л о п е ц ь. Один Г о с т р о х в о с т и й. скаже, де найлуччі баси.

В с і. Свириде Йвановичу! Свириде Йвановичу! Ось ходіть до нас: про щось маємо вас спитати.

Г о с т р о х в о с т и й. Питайте, то й скажемо.

В с і. У якому х о рі тепер найкращі баси?

1-й ш в е ц ь . Еге у братському?

Г о с т р о х в о с т и й. Може, у братському, а може, й ні.

3-й ш в е ц ь . А правда, тепер у семінарському найкращі баси?

Г о с т р о х в о с т и й. В братському тепер баси за-снаділи, а в михайловському неначе галушками подавились. Найдужчі баси в семінарії. Там один Орест стане за десять братських басів.

3-й г о л о с. Ага! А що! Чи не моя правда вийшла? Там один Тарас як ревне. Недавно він був у гостях в мого хазяїна і так співав, що наш хазяїн трохи не здурів, аж на стіну ліз.

Г о с т р о х в о с т и й. А все-таки найкращий тепер бас. у міщанському хорі. У Йоньки Шелихвіста така басюра, що ні одна бочка з ним не справиться.

В с і. до 3-го хлопця. А ба, й ти вбрехався, а ба, вбрехався! А що!

Г о л о с и з г о р и. Свириде Йвановичу! А йдіть до нас співати.

Г о с т р о х в о с т и й. Куди ж пак! Так і полечу оце на гору людям на сміх! Не знав, з ким заходити у патьохи! Отут треба постояти, підождати, чи не побачу Оленки. Сюдою дівчата ходять по воду, сюди виходять пісень послухати. Коли б вдалося хоч натішитись до заручин з Євфросиною, бо як заручуся, то тоді годі тобі, Свириде Йвановичу, до дівчат липнути! Євфроси-на, здається, вхопить мене в свої пазури; але ж ті пазури в золоті! А тут доконче треба поправити свої діла, бо лусне цилюрня незабаром. Старого Рябка струсну, то так і посипляться карбованці. Тоді я позакидаю свої бритви ік чортовому батькові через голову в Дніпро та й буду купцем. Але ж О л е н к а, серце моє, любка моя! Коли б хоч углядіти, хоч подивитись! (Ходить взад і вперед.)

Х о р (співає).

Вийду на поле, гляну на море,

Сама ж я бачу, що мені горе;

Сама ж я бачу, чого я плачу...

А ще милого хоч раз побачу.

Буду стояти на цім камені,

А чи не вийде милий до мене;

Буду терпіти велику муку,

А чи не скаже: дай мені руку!

ВИХІД 3

Свирид Іванович Г о с т р о х в о с т и й і О л е н к а.

Через сцену переходять дівчата з відрами; деякі зостаються й слухають х о р, балакаючи.

З гори сходять кілька хлопців і пристають до їх. О л е н к а виходить з відрами і стає.

О л е н к а. Як гарно співають хлопці! Стану та послухаю хоч на часок. За тими яблуками, за тією біганиною нема мені цілісінький день просвітку. Може, й Г о с т р о х в о с т и й там сидить на горі та співає? Боже мій милий! Нащо ж я його полюбила, коли я знаю, що він на мене й не гляне, й слова до мене не промовить!

Г о с т р о х в о с т и й. (вглядівши Оленку). Вона йде з відрами! Вона! (Підходить.) Добривечір вам, Оленко! (Скидає шляпу, кланяється і подає руку.)

О л е н к а (засоромившись). Доброго здоров'я! (Подає йому руку.) Ой, не давіть так здорово! Ой, як ви мене злякали, що я й нестямилась! (Важко дише. Тихо.) Боже мій! Серце моє трохи не вискочить з грудей.

Г о с т р о х в о с т и й. Може, ви втомились, несучи відра? Дайте, я вам трошки піднесу. (Хоче взяти відра.)

О л е н к а. Що це ви? Чи то можна, щоб ви несли відра?

Г о с т р о х в о с т и й. Нічого; тут ніхто не бачить. Для вас я готовий не тільки що відра нести, для вас я переніс би усю криницю до вашої хати.

О л е н к а (спокійно). Не треба мені вашої помочі. Донесу й сама, як здужатиму...

Г о с т р о х в о с т и й. Для вас, для вас я готовий ціле Дніпро перенести у вашу хату.

О л е н к а. Перенесіть для своєї Євфросини. Таких помагачів мені не треба. (Одходить з відрами.}

Г о с т р о х в о с т и й. (доганяє й бере її за руку), Коли б ви знали...

О л е н к а. Я нічого не знаю. (Одпихає його руку.) Йдіть собі до своєї Євфросини або до тих ба-ришень, що були в гостях у Євфросини, а мене, бідної, не зачіпайте.

Г о с т р о х в о с т и й. Ті всі баришні не варті однієї вашої брови. Ви найкраща панна на всі Кожум'яки. Вам нема тут рівні на цілий Київ.

О л е н к а. Яка я панна! От Є в ф р о с и н а , то панна: вона убирається в шовкові сукні; їй мати купила золоті сережки; в неї на голові півпуда кіс. Ото так панна! Ви з мене смієтесь. Йдіть собі до Євфросини.

Г о с т р о х в о с т и й. Коли б ви знали, які ви гарні, яке у вас гарне личко, які очки (заглядає), то ви б не говорили того. Правда, вам ніхто не казав в вічі, що ви гарні?

О л е н к а. Може, ваша й правда, але ви будете сватати Євфросину.

Г о с т р о х в о с т и й. І хто вам наговорив оце? Божусь вам і присягаюсь перед братською чудовною богородицею, що се все брехня. Бодай я покалічився і навіть зарізався своїми ж бритвами, коли цьому правда. Я вас, Оленко моя дорога, люблю і більше нікого не буду любити!

О л е н к а (тихо). Боже мій! А що, як він правду каже? Я аж умліваю. (голосно,) Не так ви увивались коло Євфросини, не так ви говорили до неї, щоб я вам пойняла віри. Ви зо мною говорите просто, а з Євфросиною говорили по-вченому, бо ви її любите.

Г о с т р о х в о с т и й. Але ж божуся вам, присягаюсь! Нехай мене святий хрест поб'є, нехай мене покарає братська богородиця! Ще не вірите?

О л е н к а мовчить і задумується.

Нехай мене оця сира земля поглине! Бодай я втопився в канаві, в оцім болоті! Ще не вірите?

О л е н к а думає.

Нехай мене кожум'яцькі собаки загризуть! Щоб я до своєї хати не дійшов, щоб моя цилюрня згоріла цієї ночі, коли я брешу, коли я вас не люблю! Ще не вірите?

О л е н к а (тихо до себе). Боже мій, який він гарний! Я ще зроду не бачила нікого такого гарного, одколи бігаю з кошиком по Києву. Серце моє, серце моє бідне! Не вдержишся ти в грудях.

Г о с т р о х в о с т и й. Ще не вірите?

О л е н к а. Я рада б вірити, та ви дуже розумні, як усі кажуть, а я дуже бідна й проста. Коли б я була багата, я б вам повірила.

Г о с т р о х в о с т и й. Навіщо вам те дороге убрання, коли ваші очі, ваші брови красять вас лучче од Євфросининих золотих сережок. Виходьте до мене тихенько од матері сюди хоч щовечора. Добре?

О л е н к а. Як моя мати довідаються про те, битимуть ломакою так, що я не потраплю, куди втікати.

Г о с т р о х в о с т и й. То скажіть своїй матері, що я буду сватати вас, що я буду женитись із вами. (Тихо.) Ой, страшна ж її мати! Ще як попаде мене в свої лапи, то витрясе з мене душу. (Оглядається на всі боки,)

О л е н к а. Чи вже ж тому правда? Хіба ж я вам рівня?

Г о с т р о х в о с т и й. Оленко моя! Серце моє! (обнімає її,) Я впаду отут серед шляху перед тобою на коліна, бо я люблю тебе.

О л е н к а (кладе йому руки на плечі і припадає на плече). Свириде Йвановичу! Я люблю вас, як ще нікого так не любила.

ВИХІД 4

О л е н к а, С в и р и д І в а н о в и ч і Г о р п и н а К о р н і ї в н а.

Г о р п и н а (шукає когось і придивляється до Оленки і Гострохвостого), Невже ж се моя О л е н к а обнімається і цілується з якимсь волоцюгою! Бач, де вона! А я її жду та жду! (До Оленки.) Чи се ж тобі не стид та не сором обніматись з хлопцями? Та це Свирид Іванович! Та це Г о с т р о х в о с т и й.! То це той великорозумний, що дурить отого старого дурного Рябка та й його великорозумну Євфросину! От так-так! Сього я од вас уже не сподівалась! (Кидається до Оленки.) Чого ти тут стоїш із ним серед улиці? (Присікується.) А ти, поганко! Та в тебе ж ще на губах молоко не обсохло, а тобі вже з хлопцями цілуватись!

Г о с т р о х в о с т и й. От і не обсохло. зовсім вже обсохло!

Г о р п и н а (соваючи кулак під самий ніс Оленці). Постривай же ти, погана дівчино! Я тобі дома обірву оті патли на голові! Бери відра! Йди додому та зараз лягай спати. Щоб і твого духу тут ніколи не було! Щоб твоя нога тут не була! (Пхає Оленку; О л е н к а одходить з відрами й плаче.)

ВИХІД 5

Г о р п и н а й Г о с т р о х в о с т и й.

Г о с т р о х в о с т и й. Мені здається, що пхати й бити дочку свою вам зовсім не приходиться...

Г о р п и н а. Цить, бо я тобі очі видеру! (Показує нігті.) Нащо ви зводите мою дитину з пуття? Га? Він думає, як убрався у рукавички та в шляпу, то вже має право знущатись над нами, бідними! То це ті великорозумні, що говорять по-писаному? Ти думаєш, що я така дурна, як Рябко, як Є в ф р о с и н а ! Я за свою дочку готова очі видерти, готова тут галасу наробити на всю улицю!

Г о с т р о х в о с т и й. Горпино Корніївно! Бога ради, не кричіть та послухайте, що я маю казати. (Тихо.) Оця горлата баба наробить такого крику, що й Є в ф р о с и н а почує. (г о л о сно.) Горпино Корніївно! Се! Се!.. От послухайте мене! (Хоче ут екти.)

Г о р п и н а (доганяє, хапає його руками і кричить). Не пущу! Не втечеш! У мене одна дитина, як одно сонце на небі! Не пущу! Дай мені одвіт, нащо ти зводиш з розуму мою Оленку, коли сватаєш Євфросину? Нащо вам здалася моя О л е н к а? (Г о с т р о х в о с т и й. пручається. Г о р п и н а кричить.) Не пручайтесь, не пущу! Ґвалт! Ґвалт! Поліція! Поліція! Квартальний!

Г о с т р о х в о с т и й. Ой, пропав я! Їй-богу, репетує бісова баба так, що розбудить всю улицю. (г о л о с— но.) Горпино Корніївно! Бога ради, не кричіть! Я чесний чоловік! Я зроблю все, що ви скажете!

Г о р п и н а (кричить ще дужче). Поліція! В поліцію його! Я знаю вас, паничиків! Знаю, як ви обдурюєте та з ума зводите бідних дівчат. Ой боже! Певно, вже моя О л е н к а не вперве вибігла до сього проклятого брехуна, що вміє тільки по-письменному брехати. Ой, згубив же він мою єдину дитину! (Плаче.)

Г о с т р о х в о с т и й. Їй же богу, вперве! Клянусь вам, божусь вам і присягаюсь, Горпино Корніївно, що вперве! Ви думаєте, що і в мене таки душі немає, що в мене бога нема? Нехай мене покарають В с і. печорські святі, нехай мене покриє лаврський великий дзвін, коли я брешу!

Г о р п и н а. Докажи! Докажи! Бо я не вірю твоєму одному слову. В твоїх словах нема правди. Твої слова — гнилі яблука! Божися! Присягайся! Іди до церкви, присягни перед богом!

Г о с т р о х в о с т и й. Я ще ж таки, борони боже, не вбив чоловіка, щоб йти серед ночі до церкви присягати.

Г о р п и н а. Божися, присягайся, бо ти згубив мою дитину, їж святу землю, то я повірю. На, їж! (Бере жменю землі.)

Г о с т р о х в о с т и й. (сміється). Хіба я вовк, щоб їв землю.

Г о р п и н а. Їж! На, їж, то повірю.

Г о с т р о х в о с т и й. (регочеться). Чи ви, Горпино Корніївно, при своєму умі! Батькові своєму понесіть, нехай покуштує, яка земля на смак.

Г о р п и н а. То він ще глузує над нами, бідними сиротами! Зводить з ума мою Оленку, ще й знущається над нами! Поліція! Поліція! В поліцію його, сибірного! В тюрму! В Сибір його! Там йому місце!

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо). От здуріла баба зоВ с і.м. Наробить мені шкандалу на В с і. Кожум'яки, не можна буде завтра й очей людям показати. (г о л о сно.) Не кричіть, бо...

Г о р п и н а. Що бо? Га? Що то за бо?... Кричу, бо маю право! Поліція! Квартальний! Десяцький! Сюди! В'яжіть його, беріть його!

ВИХІД 6 Г о р п и н а, Г о с т р о х в о с т и й. й О л е н к а.

О л е н к а вертається, ставить відра, прожогом вибігає на сцену, ридає і кидається до матері.

О л е н к а. Мамо! Не зачіпайте, бо я люблю його! Свирид Йванович любить мене. Мамо! Прошу вас, благаю, не зачіпайте!

Г о р п и н а. Щоб я його так пустила, піймавши на гарячому місці? Нізащо в світі! Нізащо! Не була б я Г о р п и н а Скавичиха, щоб я таки не постановила на своєму. Коли зачіпаєш, то зачіпай чесно, не безчесть мене й моєї дочки, бо ми тобі не іграшка.

Г о с т р о х в о с т й й. Ви на мене, Горпино Корніївно, і се й те, і сяк і так, і сякий і такий, а ви не знаєте, що я хочу сватати Оленку.

Г о р п и н а. Дуріть уже дурного Рябка та великорозумну мою небогу Євфросину, а нас, убогих, не піддурите.

Г о с т р о х в о с т и й. Їй-богу, правду говорю вам... Ви мені не вірите? Ви думаєте, що я нечесно жартую з Оленкою? Вірте мені, я чоловік чесний. І божусь, і присягаюсь, що не піддурюю. Бодай я завтрішнього дня не діждав, бодай я завтра повісився на своїх ремінних

пасах, в своїй хаті, коли ви мені не вірите. Щоб я вас піддурював? Я ходжу до Рябка так, як ходять знакомі до знакомих, а женитись не женюсь. Горпино Корніївно! Чи можна ж рівняти Оленку до Євфросини? Подумайте ви.

Г о р п и н а. О, вже що правда, то правда. Моя О л е н к а... (До Оленки.) Геть одійди... (До Гострохвостого.) Як гляну на базарі на свою Оленку, то нема кращої од неї не то що між нашими міщанками, але між тими баринями, що вештаються по базарі. Таки така гарна, хоч води з лиця напийся! І біс її зна, в кого вона вдалась.

Г о с т р о х в о с т и й. Авжеж не в вас... В неї голосок, як у флоровських черничок, а в вас такий бас, як у нашім шевськім хорі у Йоньки Шелихвоста, їй-богу!

Г о р п и н а. Ну й прирівняв.

Г о с т р о х в о с т и й. Так я незабаром до вас і на заручини.

Г о р п и н а. Про мене, й просимо; тільки, здається, у вас ні за собою, ні перед собою... так, як і в нас. Тільки й добра, що бритви та язик у роті, як бритва.

Г о с т р о х в о с т и й. Не думайте так, Горпино Корніївно! В мене, ви самі знаєте, і О л е н к а знає, своя цилюрня...

Г о р п и н а. Мабуть, тільки що цилюрня. Та вже бог із вами. Коли вам моя О л е н к а сподобалась, то й приходьте до мене в гості. В мене швидко будуть гості, бо я в четвер іменинниця; обіцялись і напрошувались таки самі мої куми з Кожум'як, з Старого Києва І навіть Печорська. Для кумів я вже не пожалію хліба-солі.

Г о с т р о х в о с т и й. То буде пир на ввесь мир.

Г о р п и н а. Хоч не на ввесь мир, та все-таки буде пир. Приходьте, може, й погодимось, коли у вас язик не такий, як ваші бритви.

Г о с т р о х в о с т и й. Добре-добре. (Тихо.) Яка ж краса Оленчина. Для її краси варт навіть пану Гострохвостому оці відра занести до хати. (г о л о сно.) Візьму ж я відра, щоб вам, Оленко, було додому йти легенько. (Бере відра на плечі і крекче. Тихо.) Ой, обшмульгаю ж я собі плечі! Се надибав лихо ко-жум'яцьке! Коли б ще яка чортяка не вгляділа та не розбрехала на ввесь Подол, коли ще сама Скавичиха завтра не розбреше на ввесь Київ.

Пісню на горі ледве чуть.

Хлопче молодче, який ти ледащо,

Задумав женитись, сам не знаєш нащо;

Будеш гірко плакать, долю проклинати,

І кулаками сльози утирати!

Пісня замирає.

Г о р п и н а. От таки й Г о р п и н а Скавичиха діждалась, що її дочці Оленці такі паничі носять відра з водою!

Завіса падає.

ДІЯ ТРЕТЯ

Просторна Горпинина хата. Збоку — двері в пекарню. Коло груби завішені пічурки; в одній пічурці—здорова макітра з пирогами, в другій пічурці — пляшки з настойками. День.

ВИХІД 1

Г о с т р о х в о с т и й.

Г о с т р о х в о с т и й. (входить). Нема нікого. Що це за диво! Де се вони подівались? А казала вчора Скавичиха, що в неї буде пир на ввесь мир... Може, збрехала? Але ж я носом чую десь смачні пироги. (Ходить по хаті й нюхає.) Їй же богу, десь пироги пахнуть, та ще й недалечке. (Нюхає кругом стін.) От уже наділив мене бог своїми дарами: окрім розуму доброго, маю до того доброго носа. Ой, пироги пахнуть, та не знаю де! (Знаходить пічурку, одслоняє заслонку.) Ось де вони! Повнісінька макітра! Що бог дасть, а вже попробую: не видержу! (Хапає два пироги в обидві руки і їсть, З пекарні чуть голос Педорі.)

ВИХІД 2

Г о с т р о х в о с т и й і П е д о р я.

П е д о р я (з пекарні). А хто там? А кота! А тпрус, псявіро! Простягає пироги. (Вбігає і розставляє руки.)

Г о с т р о х в о с т и й. Ти б сказала: кицю, кицю! На тобі пиріжка! А то прискаєш, аж губи бренькають, неначе струни.

П е д о р я . Що це ви робите? Кого вам треба? Хто ви такий?

Г о с т р о х в о с т и й. (запихаючись пирогами). Потривай, бо пельку заткнув начинкою... А як тебе звуть?

П е д о р я . Кого вам треба! Хто ви такий?

Г о с т р о х в о с т и й. А як тебе звуть?

П е д о р я . Як крупи деруть. (Видирає з рук пирога.) Оце лишенько! Було шістдесят пирогів. Сама хазяйка полічила. Скажуть, що я поїла... (Кричить у вікно.) Тітко Горпино, тітко! Було шістдесят пирогів, а теперечки тільки п'ятдесят вісім. Не я винна! Щось вшелепалось у хату та й узяло два пироги. (Гострохвостий. бере знов два пироги. Педоря кидається до його, однімає макітру.) Оце якась московська пеня вшелепалась у хату! Геть же! Не беріть, бо пироги лічені! Тітко Горпино! Вже тільки п'ятдесят шість...

Г о с т р о х в о с т и й. Та цить! Як-бо тебе звуть? (Моргає й женихається.)

П е д о р я . Та Педоря ! Одчепіться од мене та не зачіпайте вирогів.

Г о с т р о х в о с т и й. Негарно тебе звуть, а молодиця з тебе непогана! А признайся, чи багато тітка Горпина понапікала та понаварювала?

П е д о р я . А вам нащо?

Г о с т р о х в о с т и й. На те, що треба. Чи й запіканка й варенуха є? Га? Чи не ковтнути трохи, га?

П е д о р я . Оце вже й біс його видав так робити. Щось улізло в хату, поїло пироги, ще й горілку вип'є, а на моїй шиї все те окошиться. Тітко Горпино! Та йдіть-бо сюди!

Г о с т р о х в о с т и й. (п'є горілку нахильці з пляшки). Та потривай! Не кричи! Я сам признаюсь. Я свій чоловік в сім домі.

П е д о р я . Та й своїм не припадає горшки дерти. Поліз по горшках, наче котяка. (Виходить.)

ВИХІД 3

Г о р п и н а й Г о с т р о х в о с т и й.

Г о р п и н а (входить). Хто тут уліз у хату? Чого це Педоря репетує? Чи це ви, Свириде Івановичу?

Г о с т р о х в о с т и й. Це я, мамо! Добридень вам в вашій господі. Поздоровляю вас з сьогоднішнім днем, з святими вашими іменинами та й з пирогами. (Кидається до Горпини й цілується з нею.) Дай вам господи щастя й здоров'я, й чого ви тільки просите в бога!

Г о р п и н а. Та годі, годі! Як була я молодиця, цілували мене в лиця, а тепер... Але ж гарний оцей вражий панич! Як мед з маком! А я вже вас і не сподівалась; думала, що випустила вас з рук, так і навіки втеряла.

Г о с т р о х в о с т и й. Погано робили, коли так думали. А я покинув своє діло, а до вас таки приблудився, ще й пирогів ваших покуштував. Тут ваша Педоря незгірше вас, трохи мені не провалила ганчіркою голови!

Г о р п и н а. О, Педоря зубата! Сідайте ж, будьте ласкаві, коли ви зайшли до мене та ще й з доброю думкою, та побалакаємо любенько.

Г о с т р о х в о с т и й. А от я й прийшов. А ви ж мені вчора не вірили, як я божився, як я присягався! Ви думали, що я похожий на других наших паничів. Ні, Горпино Корніївно! Свирид Йванович не з таківських. Не на те мене розуму багато в голові, щоб дурити дівчат.

Г о р п и н а. То було вчора, а це сьогодня. Коли так, то вибачайте мені, старій бабі. Я, бачте, чула, як ви увивались коло моєї небоги Євфросини, та вже собі інакше міркувала...

Г о с т р о х в о с т и й. Горпино Корніївно! Хіба ж я сліпий? Хіба ж мені баньки більма засліпили? Хіба ж я не бачу, що таке Євфросина, а

що таке Оленка? Гай, гай, милий боже! Вже б говорив хтось другий, а не ви, Горпино Корніївно!

Г о р п и н а. Коли ви вже прийшли до мене з чесним словом, то й мені нічого таїтись перед вами. Якби я була паничем, я б обминала Євфросину десятою улицею. Дарма, що вона мені доводиться небога. Тільки я в хату до їх, вона вже задере до стелі носа та й нюхає сволоки (передразнює), взявшись у боки:

"Тітко! Од вас гнилицями тхне". Куди ж пак, який делікатний носичок причепив господь до пики!

Г о с т р о х в о с т и й. О, що носичок, то носичок! Певно, не такий, як у Оленки.

Г о р п и н а. Такі носички, як у Євфросини, тільки коло байдаків. Мабуть, у тих паничів баньки на потилиці, що не бачать її носичка. Якби я оцими своїми руками взяла Євфросину, я б їй утерла того носа! Я б її приборкала.

Г о с т р о х в о с т и й. Вірю вам, вірю, Горпино Корніївно! (Тихо.) Чи не бісової ж п'яти баба! А що, як Євфросина скинулась на цю свою тіточку! Але ж розум, але ж панський тон, але ж золото, золото! Ой-ой-ой, мій милий боже! (Зітхає. голосно.) А я прийшов до вас, Горпино Корніївно...

Г о р п и н а. Щоб пирогів наїстись?

Г о с т р о х в о с т и й. Борони боже! Що це з вами! Я прийшов сватати Оленку, коли буде ласка ваша. Я знаю, що Оленка не спротивиться.

Г о р п и н а. Оленка не спротивиться, а я то, може, спротивлюсь, бо маю свої норови й примхи.

Г о с т р о х в о с т и й. То одженіть їх чи свяченою водою, чи кропилом або чим там треба.

Г о р п и н а. Еге! Бабські норови не чоловічі: не сплоха одженеш і кочергою, не то що кадилом. Чи не дурите ви нас, паничу?

Г о с т р о х в о с т и й. Ой, Горпино Корніївно, Горпино Корніївно! Чи вже ж вам од бога не гріх? Чи вже ж ви мені й досі не ймете віри? Але ж ваша дочка Оленка... то ж краса на ввесь Київ. (Тихо.) Коли б прийшла, хоч подивився б на ті оченята!

Г о р п и н а. Мою Оленку не гріх хвалити своїй матері. Тільки, бачте, раз те, що тепер паничі дурять молодих наших міщанок, а друге те, що в вас, здається, ні перед собою, ні за собою! Еге так?

Г о с т р о х в о с т и й. А чи ви ж лазили в мої кишені? А що, як там так і забряжчать карбованці?

Г о р п и н а. Карбованці чи забряжчать, чи ні, а п'ятаки, може, й забряжчать.

ВИХІД 4

Г о с т р о х в о с т и й, Г о р п и н а і О л е н к а.

Г о р п и н а. Де це ж ти в гаспида так барилась? Ти не знаєш, що тебе тут дуже треба.

Г о с т р о х в о с т и й. (йде назустріч Оленці). Мій вам низенький поклін і шанування! Де се ви так забарились? (Подає Оленці руку.)

О л е н к а. Добридень вам.

Г о с т р о х в о с т и й. Доброго здоров'ячка, доброго здоров'ячка. Вся моя душа стрепенулась, як зачув я ваш янгольський голосок. Мені здається, що я слухаю найкращих дискантів у концерті у семінарії, як зачую ваш голосок.

Г о р п и н а. Та й уміє ж тобі прикласти й приказати — незгірше, як наша Євфросина. Ще й недавно познакомились з Євфросиною, а вже перейняли од неї язичка...

Г о с т р о х в о с т и й. То ще невідомо, хто од кого перейняв язичка. (Гордо.) Вміємо ми говорити й без вашої Євфросинки. Ми не ходимо по хатах позичати розуму та язика. Маємо доволі й свого.

О л е н к а. Авжеж. Вже ви, мамо, наговорите: на вербі груші, а на осиці кислиці.

Г о р п и н а. А це що? Це так матері? Це вже й ти, мабуть, учора позичила язичка у Євфросини? Гляди лишень мені! Ще ти в моїй господі; я ще тобі втру носа...

Г о с т р о х в о с т и й. Не встигнете, Горпино Корніївно, втерти носа, бо я прийшов до вас, Оленко, не з порожнім ротом, не з пустими словами, а з словом розумним і вченим. Ви мені не йняли віри вчора ввечері, а от я і справдив своє слово; бо моє слово, слово Свирида Йвановича, не те, що слово якогось там Йоньки або Йваньки. Я прийшов до вас свататись.

О л е н к а. То ви покинете Євфросину?

Г о с т р о х в о с т и й. Нехай вона сниться кому іншому, тільки не мені. (Бере Оленку за руку.) Я тільки вас ніколи не покину: (Тихо.) Коли б чорт виніс оцю бабу з хати хоч на часок. Коли б хоч обняти її. Які ж у неї очі! Так і печуть, так і голять, як аглицькі бритви. Хоч трохи пограюсь з гарною дівчиною.

О л е н к а. А я думала, що ви глузуєте з мене.

Г о с т р о х в о с т и й. Борони боже! Чи то можна? Я без вас не можу жити. Лучче нехай мене винесуть на Щекавику, ніж я маю жити без вас.

О л е н к а. Ой, яка я щаслива! Я ніколи не була така щаслива в матері.

Г о р п и н а. Оце! А чого ж тобі ще треба було в матері? Оце так! Ще не встигла винести ноги за мій поріг, а вже нахваляється.

Г о с т р о х в о с т и й. Хоч не винесла ноги за поріг, та швидко зовсім винесе.

Г о р п и н а. Куди ж пак! Стане великою панею!

Г о с т р о х в о с т и й. А чом би пак і не панею? Та я вберу Оленку так, що їй позавидує не тільки що Євфросина, але найбагатіша купчиха! Я почеплю їй на голову такого капелюха з білими стрічками, таку коафюру, що вам і не снилося ніколи.

О л е н к а. Лучче з червоними стрічками. Яка там краса в білих стрічках: і сорочка біла, і капелюх білий і стрічки білі.

Г о с т р о х в о с т и й. І ваше личко біле. А яку я вам стругну сукню! З чистого шовку!

О л е н к а. Я про шовкові сукні ніколи й не думала! Вони мені ніколи й не снились!

Г о с т р о х в о с т и й. Я вам куплю золоті сережки! Я вам ушкварю такі сережки, що перед ними і Євфро-синині потемніють.

О л е н к а. Я вже звикла думати, що мені не доведеться носити золотих сережок. Мати не справляють і не пускають заробити...

Г о р п и н а. Як це ти говориш з матір'ю? Крутить язиком, неначе в пансійоні вчилась. Та я тобі...

О л е н к а. Е, годі, мамо!

Г о р п и н а. Цить, бо я тебе отим кошиком! Не пущу я тебе більше до Євфросинки. Накадила вона тебе своїм ладаном.

Г о с т р о х в о с т и й. Не сердьтесь, Горпино Корніївно! Не сердьтесь!..

Г о р п и н а. Цур тобі, пек тобі! Ти неначе собачої блекоти наїлась. (Виходить.)

ВИХІД 5

Г о с т р о х в о с т и й і О л е н к а.

Г о с т р о х в о с т и й. (бере Оленку за руку). Оленко! Щастя моє! Чи будете любити мене, виходити до мене щовечора? Бо я без вас не можу жити, не можу дихати, як не бачитиму ваших очей щовечора, як не держатиму вас за оці ручки щодня, щогодини!

О л е н к а. Втечу од матері, а таки буду виходити до вас. Вже мені так осточортіло бігати по городу з тими кошиками, так гризе мене мати, що мені й світ немилий. Люди гуляють в неділю, в празник, а мені нема ні празника, ні неділі.

Г о с т р о х в о с т и й. Дайте, Оленко, ради дня вашого сватання поговоримо про що веселіше. Оленко! Серце моє! Як я вас люблю! Дайте надивитись на ваші брівки, на ваше личко...

О л е н к а. Як гляну я на ваші очі, забуваю все своє горе! Я неначе знов народилась на світ божий! Яка я тепер щаслива, яка щаслива! Як мені легко на душі! Я неначе вперше на віку одпочила од роботи. (Схиляється на плече Гострохвостому,)

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо сам до себе). Яка тепла в неї душа! Що то якби до сієї душі, до сього личка та Євфросинине золото, та Євфросинину крамницю з крамом, та Євфросинин розум, та Євфросинині кучері! Тут моє кохання... та... (голосно.) Красо моя! Серце моє! (Обнімає Оленку.)

ВИХІД 6

Г о с т р о х в о с т и й, О л е н к а й Г о р п и н а.

Г о р п и н а (входить). Готуй лишень, Оленко, обід, бо вже куми йдуть справляти день мого святого янгола.

Г о с т р о х в о с т и й. (заглядає в вікно). Йдуть! Мабуть, сам бог їх несе на повітрі на крилах. Та й чимала ж череда суне!

Г о р п и н а. Мене бог не скривдив кумами. Хвалити бога, не цураються мене, простої, мого хліба й солі.

Г о с т р о х в о с т и й. Я й сам не люблю тих, що цураються хліба й солі; я так ж люблю таких гордих людей, що їм голови постинав би.

ВИХІД 7

Т і с а м і, г о с т і й П е д о р я .

В хату входять м і щ а н к и; деякі з кошиками, деякі убрані в празникову одежу.

М і щ а н к и. Добридень вам, Горпино Корніївно! З днем вашого янгола поздоровляємо вас! Дай вам боже, чого ви тільки забажаєте собі з неба! А вашій дочці пошли боже гарного жениха.

О л е н к а й Г о с т р о х в о с т и й осміхаються.

Г о р п и н а. Сідайте ж, щоб старости сідали в мене.

Деякі сідають.

Г о с т р о х в о с т и й. (до гостей). Ой кумки мої, голубки мої, цокотушки мої! От пиріжки, так пиріжки у Горпини Корніївни! Недурно вас тут повнісінька хата! Знаєте й ви, де раки зимують!

О д н а м і щ а н к а. Та й чи не жартливий же з біса оцей язикатий панич, та ще й гарний! Не зачіпайте нас, бо як причепимось усі, то мусите нам ставити могорича!

Г о с т р о х в о с т и й. А зачіпайте мене! Я дуже люблю, як молодиці мене зачіпають... але тільки молоді, чорнобриві, такі, що тільки моргни, та й... гм...

М і щ а н к и. Хи-хи-хи! Оцей панич наговорить три мішки гречаної вовни! Хи-хи-хи! Весела мати родила вас, веселий і син вдався.

Г о р п и н а (до гостей, що стоять). Але чого ж оце ви стоїте? Сідайте ж у мене, будьте ласкаві. Сідайте, кумо! Сідайте, свахо! Сідайте, кумасю! Прошу покірно, кумко!

Г о с т р о х в о с т и й. Та й кумів же в вас. Мабуть, ви перехрестили ввесь Київ.

Г о р п и н а (кричить у двері). Педоре! Педоре! А внось сюди столи! Розставляй столи, та серед хати, щоб нам було просторніше балакати й пити.

Г о с т р о х в о с т и й. От і я поможу. (Біжить і з Педорею вносять один стіл, потім другий і ставлять їх серед хати.) Та повертайся, Педоре, так прудко, як я! Насилу волоче ноги!

П е д о р я . За вами похопишся! Не В с і.м такі ніжки мати, які бог дав панові.

Г о с т р о х в о с т и й. Але в цій хаті язики! Зібрались з усіх Кожум'яків.

О д н а м і щ а н к а. Ще й з Либеді прибули на поміч, хи-хи-хи!

Г о р п и н а. Чого це ти, Оленко, стоїш, неначе привезена невістка! Застеляй столи та подавай пляшки та чарки. Вже мої кумочки та й заскучали.

Г о с т р о х в о с т и й. Ой-ой! (Зітхає.) Ще й як заскучали без чарочки!

Г о р п и н а. Як я буду йти заміж, то візьму вас собі за свата.

Г о с т р о х в о с т и й. Еге! Добре! За сваху! А я вам подам решетом води, як ви будете сидіти на посаді.

Г о р п и н а (вдаривши кулак об кулак). Отже ж ніяк не переговориш оцього панича, їй-богу, не переговориш.

Г о с т р о х в о с т и й. То покличте на поміч з десять кумів, то, може, й переговорите. Педоре! А де ж пироги! Ке сюди пироги! Та чи В с і., бо я й знаю, скільки їх усіх у макітрі: п'ятдесят, ще й шість.

М і щ а н к и. Ха-ха-ха! їй-богу, знає, скільки пирогів у макітрі!

П е д о р я . Та тут панич лазили, як кіт, по горшках.

Г о р п и н а. Геть собі, йди до печі. Ще й вона! Вип'ємо ж по чарці за живих й за мертвих! (Наливає й п'є.) Щоб живим жити й не вмирати, а помершим, коли померли... ет... (махає порожньою чаркою).

Г о с т р о х в о с т и й. Бодай не встали...

В с і. Ой, хто видав так говорити! Це з великого розуму та в голову заходите! Оце так!

Г о р п и н а. Глядіть лишень, ви, великорозумні! Говоріть, та не проговорюйтесь! Мертві лежать на Щекавиці та нікому не шкодять, а живі часом дуже й дуже шкодять.

Г о с т р о х в о с т и й. (наливає чарку). Про мене, вип'ємо й за здоров'я мертвих. Пошли, боже, з неба, чого нам треба! Помершим чарка, а нам горілка! (Випиває.)

Г о р п и н а ходить кругом стола і наливає всім

Міщанки випивають і приказують.

О д н а м і щ а н к а. Даруй же, господи, цей празник проводити, будущого року діждати.

Д р у г а м і щ а н к а. Щоб ми діждали в доброму здоров'ї пити за куму й на будущий рік, як тепер п'ємо живенькі та здоровенькі.

Г о с т р о х в о с т и й. (наливає й приказує до чарки). А звідкіль ти? — З Ромна! — А білет є? — Нема.— В тюрму шельму! (Разом вливає чарку в рот. До однієї міщанки.) Чого ж ви сидите та не кидаєте в тюрму безбілетних бродяг?

М і щ а н к а. Я не лихого роду.

ВИХІД 8

Т і с а м і й б у б л е й н и ц я М а р т а.

М а р т а (входить з кошиком на руці). Добридень вам, Горпино Корніївно! Ой, вибачайте мені, кумцю-голубцю! Бігала з бубликами та трохи не пробігала ваших святих іменин. Насилу згадала!

Г о с т р о х в о с т и й. А таки не пробігала, згадала.

Б у б л е й н и ц я. Авжеж! Чи то можна поминути хату моєї дорогої кумоньки. (Цілується тричі з Горпиною.) Поздоровляю ж вас, моє серце, з вашими іменинами. Дай вам боже з неба, чого вам треба, чого тільки ви просите в бога. Добридень вам, Оленко! (Цілується.) Добридень вам, сусідки! (Цілується з гістьми.)

Г о с т р о х в о с т и й. А зо мною і не можна цілуватись? Коли цілуєтесь, то цілуйтесь зо всіма підряд.

Б у б л е й н и ц я. Хіба ж ви кума, щоб з вами цілуватись? А я оце забігала до сусіди та випила по чарці, а це з гостей та знов у гості!

Г о р п и н а. То й добре! Сідайте ж, будьте ласкаві!

Б у б л е й н и ц я. Еге! Де вже там сидіти! Мені аж танцювати хочеться, так весело було в сусіди!

В с і. То й танцюй, а ми подивимось!

Б у б л е й н и ц я (приспівує).

Уберусь я, молоденька, в новенькі сап'янці,

Та винесу бублички на базар уранці.

Бублички гарячі,

Бублички свіжі,

Бублички з маком,

Бублички з таком,

Бублички з яйцями!

Г о р п и н а (з чаркою). От люблю за веселий звичай! От люблю! (Цілується.) Сідайте ж.

ВИХІД 9

Т і с а м і й б а ш м а ч н и ц я.

Б а ш м а ч н и ц я О р и н а (входить з кошиком). Добридень вам, іменинниці! Поздоровляю з іменинами! А я оце йду в лавку з черевиками та згадала, що в сій хаті сьогодні горілочку п'ють, та й забігла на часок. Нате й мене, нате й мій глек на капусту!

Г о р п и н а. Спасибі, моє серце! Спасибі, що згадала мене, стареньку куму.

Г о с т р о х в о с т и й. Іще кума! Мабуть, у вас на В с і.м світі нема людей, та все куми. Вашими кумами можна на Дніпрі греблю загатити й Чорторию закидати.

Г о р п и н а. А бодай вам язик усох, не казавши лихого слова.

Г о с т р о х в о с т и й. Нехай всохне; чорт його бери!

Б а ш м а ч н и ц я. Ой, як у вас весело та людно!

(Співає.)

Дивітеся, чоловіки,

Які в мене черевики.

Це ж мені панотець покупив,

Щоб хороший молодець полюбив.

А панчохи паніматка дала,

Щоб я гарна молодичка була.

Гоп, чук, чуки, чуки!

Гарні в мене черевики,

Бо я панського роду,

Не ходила боса зроду !

Полюбив мене дяк

Чорти батька зна як!

Купив мені черевички,

Закаблучки не так.

Черевички невеличкі,

За цілого п’ятака,

А щоб же я, молоденька,

Вибивала тропака.

Гоп, чук, чуки, чуки!

Гарні в мене черевики,

Бо я панського роду,

Не ходила боса зродуі

(Пританцьовує.)

Г о р п и н а. Ой веселі ж мої іменини! (Бере чарку в руки.) Даруй же. боже, щоб мої іменини щороку були такі веселі. Кумо Меропіє, чом ти не п'єш? Вже й видно, що печерська кума, бо вся в чорному, мов черниця. Чи не присвятили тебе печерські ченці? Випий-бо, кумцю!

М е р о п і я (бере чарку й одходить на перед сцени, Тихо). Ой лишечко моє! Ой гріх мій! Як же тут на Подолі грішно живуть! Що ж то скаже отець Модестій, як, борони боже,— довідається про це гріховне гульбище?

Г о р п и н а. Випивай-бо, кумо Меропіє! Не шепоти так довго над чаркою, бо чарку нетерплячка бере: хоче в другі руки.

М е р о п і я. Ой, боюся гріха! Спокушають мене куми.

Г о р п и н а. А ви, кумочко Магдалино, чого сумуєте? Чи не скучили за своїм Печерським? Випийте, прошу вас. (Подає чарку.)

М а г д а л и н а (виходить на перед сцени з другого боку). Ой боже мій! Согрішила я, багато нагрішила!.. Що ж то скаже преподобний отець Пахомій, як довідається про се гріховне зборище!

М е р о п і я (тихо). Що ж то скаже отець Модестій! Та він же накладе на мене покуту на місяць, як тільки признаюсь! Хіба не признаюсь: сама закаюсь пити...

М а г д а л и н а (тихо). Ой отче Пахоміє! Помолись за мене, грішну, бо не видержу. Куми спокушають, як ті чорти. Вип'ю та й признаюсь Пахомію. Що бог дасть, те й буде.

Г о р п и н а. Та пийте-бо, ви, черниці печорські! Що ви там нашіптуєте?

М е р о п і я й М а г д а л и н а. Та вже нігде дітись! Треба випити.

Г о р п и н а (тягне набік бублейницю). Чи знаєте, серце кумасю, що я сьогодня два празники справляю: іменини й заручини. Отой красунь, то жених моєї Оленки. Тільки, серце кумо, не кажіть нікому, бо, може, ще з того сватання весілля не буде. (Цілується.)

Б у б л е й н и ц я. Нікому, нікому й слова не скажу. Хіба ж я дурна чи навісна! Борони боже!

Г о р п и н а одходить.

Б у б л е й н и ц я кличе б а ш м а ч н и ц ю набік.

Б у б л е й н и ц я (тихо). Чи ти знаєш новину? Оцей гарний та язикатий панич сьогодня заручився з Оленкою. Тільки нікому, нікому не кажи. Борони тебе боже! Такий приказ, бач.

Б а ш м а ч н и ц я. Не скажу, не скажу нікому. Побий мене хрест святий, коли скажу. (Башмачниця кличе Магдалину.) Ой, серце кумо, що я чула!

М а г д а л и н а. А що? Скажи, кумо, скажи!

Б а ш м а ч н и ц я. Оцей панич сьогодня заручився з Оленкою, тільки нікому не кажи, щоб ніхто не знав. Чуєш?

М а г д а л и н а. Оце! Чи я дурна, чи я мала, щоб рознесла, як сорока, на хвості! Тільки ти та я знатимемо, а більш ніхто, ані душа. (Кличе Меропію.) Чи ви, кумо, знаєте, за що це ми п'ємо могорич?

М е р о п і я. Мабуть, за душу покійного Скавики Горпина справляє поминки.

М а г д а л и н а. Де там поминки! Отой панич посватав сьогодня Оленку.

М е р о п і я. Ой господи! А я думала, що це разом з іменинами й поминки, бо як прийшла в хату, то ніби ладаном запахло.

М а г д а л и н а. Та то, кумо, од вашої одежі пахне ладаном на всю хату; нікому ж не кажіть.

М е р о п і я (сумно). Про мене там! За всі. голови! Байдуже мені! (Меропія шепче на вухо сусіді, сусіда другій кумі і т. д.)

Г о р п и н а. Що це ми сидимо, пхаємось коло стола, наче овечки! Сядьмо, куми, долі!

Б у б л е й н и ц я. І я затого не всиджу на стільці, аж коливаюсь. Педоре! Давай килима! Сядьмо, куми, долі на килимі, щоб було не високо падати, бо Меропія вже коливається, як жид з богоміллям коло вікна.

П е д о р я стелить килим долі.

Б у б л е й н и ц я бере стільчик, ставить серед килима.

Б у б л е й н и ц я. Ви, свята іменинице, сідайте посередині на стільчику, а ми сядемо долі кругом вас.

Горпину садовлять на стільчику.

В с і сідають кругом неї.

Г о с т р о х в о с т и й скидає сюртука й собі сідає.

Б у б л е й н и ц я. Ви, Горпино Корніївно, наше сонце, а ми ваші ясні зорі.

Г о с т р о х в о с т и й. Бувають усякі зорі. Ясні зорі, та не всі..

В с і. Ви, іменинице, наше ясне сонце, а ми ваші зорі.

Г о с т р о х в о с т и й. А мене ж куди приткнете? Нехай я буду хоч місяцем.

В с і. Вам на небі нема місця.

Г о с т р о х в о с т и й. Ой не вгадали! Не вам те знати!

Г о р п и н а (з чаркою в руці). Куми мої, любі мої! Заспівайте мені, прославте мене, свою куму, Горпину Скавичиху. Нехай я трохи заплачу.

В с і (співають).

І лід тріщить, і комар пищить,

А то кум до куми порося тащить.

Кумцю, голубцю! Звари мені порося,

Звари мені порося, щоб і юшка була!

І юшечка, і петрушечка.

Кума моя, люба моя, моя душечка!

Г о р п и н а. Ой, не співайте, не завдавайте жалю, бо я вже плачу. (Втирає сльози). Так мене розжалобили, так розжалобили! (Тягне Меропію до себе й цілує її.) Спасибі вам, що ви мене не забуваєте та не цураєтесь мого хліба-солі. Поки жива на світі, не забуду вас; буду за вас щоранку, щовечора молитись богу, подам за вас часточку в Братському монастирі.

М е р о п і я. Помоліться, Горпино Корніївно, за мене, грішницю; вже ж я сьогодня нагрішила, так нагрішила (складає руки до бога), що не знаю, чи й простить мені отець Модестій.

Г о с т р о х в о с т и й. І за мене не забудьте подати чарочку, бо й я так нагрішив, так нагрішив! Не знаю, чи простить мене... гм... не знаю, й хто там прощає.

Г о р п и н а. А хто видав передражнювати? Хто видав кривитись? Глядіть лишень, бо я вас так поскубу за чуба!

Г о с т р о х в о с т и й. То й скубіть, та скубіть добре,— бо є за віщо поскубти. Патли добрі.

Г о р п и н а. Розтривожили ви мене піснями. Плачу я, що мене моя рідня цурається, небога Євфросинка мене цурається; не бажають вони мені щастя-долі, коли не прийшли покуштувати моєї хліба-солі. Ой господи! Ота мені Євфросинка... Та що й казати... коли вона мені небога. Гріх мені осуждати, та ще й свою родину.

М е р о п і я й М а г д а л и н а. Ой господи! Який-то тепер світ настав: брат встає на брата, сестра на сестру.

Г о р п и н а. Небога Євфросинка на рідну тітку. Нехай уже бог скарає її за мене, смиренну рабу божу.

В с і. Нехай уже її господь покарає, коли вона така.

Г о р п и н а. Нехай її курка вбрикне. Вона мені не небога, а я їй не тітка однині й довіку. Анахтема! Анахтема! Анахтема!

В с і. Анахтема! Анахтема! Анахтема!

Г о р п и н а. Оце згадала таке смутне та й засмутилася!

Б у б л е й н и ц я. І треба було згадувати в такий день! Коли б у мене така небога, то я б на неї пху! Та й годі.

Г о р п и н а. То й я на неї пху!

В с і. Пху-пху-пху на неї, сатану, та й будьмо знов веселі! Цур їй, пек їй, коли вона одцуралась од роду.

Б у б л е й н и ц я. Є і в мене, признатись, така родичка, та... не хочеться тільки розказувати, та ще й при людях. А!.. аж язик свербить...

В с і. Та кажи, кажи! Нащо жалувати таких псяюх.

Б у б л е й н и ц я. Та розказала б, та, як-то кажуть, стіни слухають.

Г о с т р о х в о с т и й. Педоре! Візьми кочергу та повигонь стіни з хати.

Б а ш м а ч н и ц я. Я вже знаю, про кого мова мовиться. Це в наше вікно камінь ударив.

Б у б л е й н и ц я. Не знаю, може, в ваше. На злодієві шапка горить. Що ж робити, коли ваш рід такий удався, бо то з вашого кодла.

Б а ш м а ч н и ц я. З нашого кодла? А яке ж наше кодло? (Схвачується з місця.)

Б у б л е й н и ц я. Та таке ж...

Б а ш м а ч н и ц я. Та яке ж? Кажи!

Б у б л е й н и ц я. Не чіпляйся, Орино, бо й скажу. Так і крикну на всю хату. (Встає з місця.)

Б а ш м а ч н и ц я. Про мене, крикни не то що на всю хату, і на всю улицю, бо я тебе не боюсь, бо я тебе не злякаюсь.

Б у б л е й н и ц я. Ба злякаєшся, як скажу, бо вже твій рід отут мені сидить у печінках. То ваше кодло! Такі ви всі., не тільки ваша Степанидка.

Б а ш м а ч н и ц я. То ми В с і. такі? То й я така?

Б у б л е й н и ц я. Та й ти така. І твоя мати була така!

Б а ш м а ч н и ц я. Та й моя мати була така? Яка ж була моя мати?

Б у б л е й н и ц я. Хіба ж не знаємо, яка була твоя мати? Та твою ж матір били жиди на улиці патинками по морді. Твоя мати в острозі сиділа.

Б а ш м а ч н и ц я (кидається до бублейниці), Мою матір жиди били патинками? Моя мати в острозі сиділа? Хто бачив? Хто докаже?

Б у б л е й н и ц я. Я докажу!

Б а ш м а ч н и ц я. Ба не докажеш!

Б у б л е й н и ц я. Ба докажу!

Б а ш м а ч н и ц я. Ба брешеш, не докажеш.

Б у б л е й н и ц я. (наближається). Ба не брешу, бо докажу! Бреши сама з собаками.

Б а ш м а ч н и ц я. Ой, люди добрі! Хто чув, хто бачив, щоб моя мати сиділа в острозі? (Підходить до кожної міщанки й питає.) Ти бачила, як сиділа моя мати в острозі?

М і щ а н к а. Ні.

Б а ш м а ч н и ц я. (до другої міщанки). А ти докажеш?

М і щ а н к а. Ні!

Б а ш м а ч н и ц я. (до третьої). А ти докажеш?

М і щ а н к а. Ні, не докажу!

Б а ш м а ч н и ц я. (до Горпини). А ви докажете?

Г о р п и н а. Ні, не докажу!

Б а ш м а ч н и ц я. (питає усіх і обертається до бублейниці з кулаками). Що ж ти мені кажеш, що моя мати сиділа в острозі, коли ніхто не докаже? Що ж ти, сяка-така, обговорюєш мою матір і всю нашу рідню?

Б у б л е й н и ц я. Присягаюсь і божусь, падаю на коліна до братської богородиці (падає на коліна), що твоя мати сиділа в острозі, що твою матір били жиди патинками по морді.

Б а ш м а ч н и ц я. Падаю на коліна (стає на коліна), присягаюсь і божусь, що ти брешеш, що ти набрехала на мою матір. Брешеш, брешеш, брешеш, сибірна!

Тим часом Г о с т р о х в о с т и й виходить з хати і приводить к а т е р и н щ и к а.

Катеринка грає й перебиває лайку.

В с і. Де це музики взялися? Хто це найняв?

Г о с т р о х в о с т и й. Це я, це я найняв, щоб Горпині Корніївні веселіші були іменини. Як маємо лаятись, давайте лучче гуляти!

В с і. (схвачуються). Давайте лучче гуляти або танцювати!

Г о р п и н а. Авжеж танцювати веселіше, ніж лаятись. Розступіться, куми мої милі! Горпина Корніївна гуляє.

В с і розступаються на обидва боки.

Б у б л е й н и ц я й Б а ш м а ч н и ц я розходяться на обидва боки

й показують одна другій кулаки.

Г о р п и н а (розставивши руки). Дайте місце, кумки мої, голубки мої! Горпина Скавичиха гуляє! (Починає танцювати з башмачницею.)

М а г д а л и н а (підіймає руки вгору). Ой, що ж то скаже завтра отець Пахомій!

М е р о п і я (з другого боку, спереду сцени). Ой, що ж то завтра скаже отець Модестій!

В танець виступають декотрі м і щ а н к и.

Г о с т р о х в о с т и й. в одній сорочці садить гопака.

Завіса падає.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Світлиця Рябкова.

С и д і р С в и р и д о в и ч сидить коло стола й позіхає, хрестячи за кожним разом рота.

Вечір.

ВИХІД 1

С и д і р С в и р и д о в и ч і Є в д о к і я К о р н і ї в н а.

С и д і р С в и р и д о в и ч (позіхає й хрестить рота). Ой господи, помилуй мене, грішного раба свого! (Знов позіхає й хрестить рота.) Пху, чого це я так позіхаю?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (позіхає й хрестить рота). Оце! Ти позіхаєш, а я за тобою!

С и д і р С в и р и д о в и ч (позіхає й хрестить рота). Пху на тебе, сатано! Позіхнув так, що трохи не роздерся.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (позіхає й хрестить рота). Пху! Не позіхай-бо, бо й я рот собі роздеру.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Оце, не позіхай та не позіхай, бо й вона позіхає!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. То затуляв би рота, а то так негарно дивитись... що й...

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ати думаєш, що мені гарно дивитись, як ти роззявиш свою вершу?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. От і вершу... З которого це часу стала верша з мого рота?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Та хіба ж вже й не час! Що то ті жінки за мудрий народ! До смерті збирала б губи на оборочку.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Пху! Пху! Аж треба одплюнутись, таке верзеш. Чи не вередуєш ти оце знов?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Нечиста його мати знає, може, й вередую. Здається, хочеться чи чаю, чи горілки.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Про мене, пий чай, тільки не пий горілки, бо Євфросинка буде сердитись, як побачить.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ой, не пити мені хочеться; здається — їсти, та не знаю, чи солодкого, чи кислого; чи хвигів, чи солоних огірків? Як тобі здається?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. А як же мені про те знати? Хіба в мене твій рот?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Що б ти тепер їла, чи солодке, чи кисле? Чи хвиги, чи солоні огірки?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Я б їла хвиги.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Чортзна-чого їй хочеться. Хвигів схотілось, наче малій дитині.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Чи то ж мені? Та то ж тобі!

ВИХІД 2

Т і с а м і й б а ш м а ч н и ц я.

Б а ш м а ч н и ц я (вбігає з кошиком). Добривечір вам, Сидоре Свиридовичу, і вам, Євдокіє Корніївно! Як же вам можна не бути на іменинах у Горпини Корніївни!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Як же піти, коли Євфросина шапку сховала! Якби пак увечері, то можна б і без шапки, а то вдень.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Схаменись, старий! Що ти верзеш? Не пішли, бо чогось послабли усі.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Еге! Чогось справді у нас роти послабли: й самі не розберуть, чого хотять. (Позіхає.) Ой, це неспроста щось.

Б а ш м а ч н и ц я. Мабуть, наслано. Було й мені таке торік після іменин Горпини Корніївни. Цілий день так позіхала, що мусила кликати шептуху.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Сідайте ж та розкажіть, як там було в сестри? Що їли, що пили, хто був, хто що робив?

Б а ш м а ч н и ц я. Були на обіді пироги, була локшина з гускою, печена курка, печене порося, шулики, ще й катеринка на закуску. Так нагулялись, так натанцювались! Але не сяду, бо забігла до вас по дорозі. Там був і Гострохвостий: таки добре витрусив кишені на горілку та на музики. Чи ви знаєте, що Оленка вже засватана за Гострохвостого?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Чи вже ж? За Гострохвостого?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Брехня!

Б а ш м а ч н и ц я. Вибачайте-бо, Сидоре Свиридовичу: хто бреше, тому легше. Пропили ми навіки Оленку! Гострохвостий найняв катеринку та аж сіртука й жилетку скинув, так вибивав тропака. Ой боже мій, як коліна й литки болять, наче хто ломакою побив! Прощайте, серце! (Цілується з хазяйкою.) Та нікому, та нікому, нікому не кажіть, бо такий приказ. Я оце тільки вам і кажу. (Виходить і на порозі збігається з бублейницею.) Ой лишенько! Оце трохи з ніг не звалила! (Виходить.)

ВИХІД 3

Є в д о к і я К о р н і ї в н а, С и д і р С в и р и д о в и ч і б у б л е й н и ц я.

Б у б л е й н и ц я. Бий тебе сила божа! Трохи мені носа не розбила своєю мордою. Добривечір вам, кумо! (Цілується.) Чи живі, чи здорові? А вас не було на іменинах у Горпини Корніївни, а ми пили сватання! Чи ви знаєте, що Оленка засватана за Гострохвостого, тільки нікому, нікому не кажіть, бо такий приказ, щоб ніхто не знав. Прощайте! Так загулялась, так загулялась, аж очіпок з голови злазить. (Поправляє очіпок і виходить. На порозі збігається з Меропією.) Ой! Оце! Аж забилась об вас!

ВИХІД 4

Є в д о к і я К о р н і ї в н а, С и д і р С в и р и д о в и ч і М е р о п і я.

М е р о п і я. Оце! Аж тім'ям об двері вдарилась. (Входить.) Господи, Ісусе Христе, сине божий, помилуй нас!

С и д і р С в и р и д о в и ч (басом). А-мі-нь.

М е р о п і я. Добривечір вам! Як вас господь милує?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Вашими молитвами ще ворушимось до котрого часу. Сідайте, прошу вас!

М е р о п і я. Спасибі вам, ніколи. Далеко дибати додому. Коли б ви, Євдокіє Корніївно, знали, як я сьогодня нагрішила у Горпини Корніївни; так нагрішила, що насилу несу свої прегрішення на Пе-черське.

С и д і р С в и р и д о в и ч. То вкиньте ту в'язку гріхів у канаву, нехай там потоне у бездні. Чи варто ж нести таку нечисть аж на Печерське!

М е р о п і я. Якби ж пак можна було... Так нас приймала Горпина Корніївна, так частувала, так припрошувала, що я одмагалась, одмагалась та й... (Маха руками.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Та й нагрішили повне сито й решето.

М е р о п і я. Та ще й як приймала нас! Бо Оленку засватали. Гострохвостий засватався. Гарного зятя матиме Горпина Корніївна! (Заточується.) Прощайте! Зоставайтесь собі дома. (Виходить і не потрапляє в двері та в вікно, підійма ногу.) Оце як високо поробили пороги! (Знаходить двері й виходить.)

ВИХІД 5

С и д і р С в и р и д о в и ч і Є в д о к і я К о р н і ї в н а.

С и д і р С в и р и д о в и ч (вдаривши об поли руками). От тобі й жених! Коли не брешуть оці сороки.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (вдаривши об поли руками). От тобі й Гострохвостий! Та, мабуть, і не брешуть, бо аж втрьох одно говорили.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Авжеж утрьох трудно брехати, не те що одному. От тобі втеряли розумного чоловіка! Де ж тепер достанеш такого розумного зятя?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (з плачем, взявшись за голову). Ой бідна моя голівонька! Що ж то станеться з нашою Євфросинкою? Де ж тепер у світі знайти такого жениха для нашої Євфросини?

С и д і р С в и р и д о в и ч хапається за голову. Обоє бігають по хаті.

ВИХІД 6

С и д і р С в и р и д о в и ч, Є в д о к і я К о р н і ї в н а і Є в ф р о с и н а .

Є в ф р о с и н а (виходить з кімнати). Що це з вами сталося? Чого це ви так бідкаєтесь?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Де ж пак не бідкатись?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Де ж пак не бідкатись! Коли б ти знала... та не хочу казати... Кажи вже ти! (До Сидора Свиридовича.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Кажи вже ти, бо в мене язик став, як колода: ніяк не повернеться.

Є в ф р о с и н а . Кажіть-бо, не мучте мене! Яке там нещастя сталося? Певно, щось таке, що доброго слова не варто.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Де ж там не варто, коли варто. Ой боже мій!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Тут забігали до нас аж три куми Горпини Корніївни та казали, що на іменинах у Горпини Корніївни був Гострохвостий...

Є в ф р о с и н а . Був Гострохвостий! А як він смів там бути, не спитавшись мене? Потривай же, мосьє Гострохвостий! Я ж тобі виварю воду!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Еге, вивариш воду, коли він уже посватав Оленку.

Є в ф р о с и н а . Оленку? Посватав Гострохвостий? Ха! Ха! Ха! Оцьому диву я ніколи не пойму віри! Ха! Ха! Ха! Ха!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Добре ха-ха-ха, коли вже й могорич пили, а може, вже й заручини були. Тут аж три сороки прилітали та брехали... трохи не побились отам, на порозі.

Є в ф р о с и н а . Коли б сюди прилетіло сто сорок і сто ворон з ними, то я б не пойняла їм віри. Гострохвостий і Оленка! Гострохвостий посватав Оленку! Ха! Ха! Ха! (Істерично регочеться.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ха! Ха! Ха! А справді, трохи смішно!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Євфросинко! Як ти страшно смієшся! Боже мій! Перестань! Не смійся! А ти, старий, чого скалиш зуби? На кутні засмієшся! Не смійся!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Не смійся, коли смішно. Ха-ха-ха! (Сміється.)

Є в ф р о с и н а . Ха-ха-ха! От би послухати, як Гострохвостий говорив там з Оленкою! І об чім він говорив з нею? А вона, мабуть, тільки очима кліпала, слухаючи його. Ха-ха-ха! Неправда тому, неправда!

(Падає на канапу й задумується.) А що як правда! Оленка гарна... А що як правда! Не дурно він тоді так поглядав на Оленку, так чіплявся до неї. Вже він не дурно забрів до тітки в гості. Постій же, мосьє Гострохвостий! Попаду я тебе на свої зуби!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Не журися, серце Євфросино! Хоч Гострохвостий і гарний, і розумний, кат його не взяв, але не тільки світу, що в вікні.

Є в ф р о с и н а . Ой боже мій, ще й допікають.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а і С и д і р С в и р и д о в и ч. Оце, боже мій!

Є в ф р о с и н а (встає й ходить по хаті). Ой, не допікайте мені, дайте мені спокій, йдіть собі до кімнати.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а виходить у пекарню,

С и д і р С в и р и д о в и ч виходить до кімнати.

ВИХІД 7

Є в ф р о с и н а сама. Ходить по кімнаті й думає.

Є в ф р о с и н а . Чи вже оце Оленка причарувала його своїми чорними очима? Вже не розумом, не язиком вона приворожила його... Чи вже ж у неї очі темніші, брови чорніші, лице біліше, ніж у мене? (Дивиться в дзеркало.) Оленка гарна, нігде правди діти: брови, як оксамит, як шовкові шнурочки, очі блискучі... Ой серце моє, серце моє! Нащо ж він приворожив моє серце своїми чорними кучерями, тими карими очима, тими розумними солодкими словами... (Падає на канапу й плаче. Схоплюється з канапи.) Покинув мене для простої міщанки, для перекупки, для дочки Горпини Скавичихи. Постій же ти, Свириде Йвановичу! Не подарую тобі цього! Вмру — не подарую! (Бігає по хаті.) Я

тобі оддячу, не тепер, то в четвер. Я тобі докажу, хто я і що я! Я тобі докажу, що я — Євфросина Рябкова, а не якась Оленка Скавичівна. (Бігає по хаті.)

ВИХІД 8

Є в ф р о с и н а і Є в д о к і я К о р н і ї в н а.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (виглядає з пекарні). Євфросино! Євфросинко! Гострохвостий йде! Їй-богу, йде! Химка прийшла з льоху та й бачила, що він ввійшов у нашу хвіртку. (Виходить.)

ВИХІД 9

Є в ф р о с и н а сама.

Є в ф р о с и н а . Іде! (Тривожно.) Що ж мені робити, як із ним говорити! Чи стоячи, чи сидячи, чи лежачи? Ага!! Прийму я його лежачи, як прийняла колись наша мадам у пансійоні свого вусатого копитана. Я, на моє щастя, все чисто бачила у дірочку. Він прийшов, а вона вхопила книжку, лягла собі на дивані та й читає, та й читає, і не дивиться на його. Потривай же, мосьє Гострохвостий! Виварю я тобі воду. (Хапає книжку й лягає на дивані.)

ВИХІД 10

Є в ф р о с и н а й Г о с т р о х в о с т и й.

Г о с т р о х в о с т и й. Добривечір, Євфросино Сидоровно!

Є в ф р о с и н а мовчить і читає.

Г о с т р о х в о с т и й. Добривечір вам! Низенько кланяюсь вам, Євфросино Сидоровно, аж до сирої землі! Що це ви читаєте? Певно, щось дуже, дуже цікаве, коли й не можете одірватись. (Сідає коло Євфросини й заглядає у книжку.) Єруслан Лазаревич! Мабуть, дуже вчена, дуже розумна книжка, коли ви не можете одірватись! (Заглядає в книжку.) Дуже вчена, дуже ласа річ! (Встає й ходить по хаті.) Як же ваше здоров'я, ваше драгоцінне здоров'я, Євфросино Сидоровно!

Є в ф р о с и н а мовчить і перегортує листки.

Г о с т р о х в о с т и й. (знов сідає й заглядає в книжку). "Прекрасный Еруслан Лазаревич"... Дуже вчена річ. (Встає й заглядає в кімнату, в пекарню й кашляє. Тихо.) Е! Щось тут та є! Читає та читає, й слова не промовить до мене! Чи не знає вона, що я оце гуляв у Горпини та й дурив стару відьму, ніби я хочу сватати Оленку? Але хто ж оце приніс сюди звістку? Не сама ж Горпина або сорока на хвості! (голосно.) Євфросино Сидоровно! Чи не сердитесь ви чого на мене? Чи не обидив я вас чим, бувши у вас в гостях?

Є в ф р о с и н а схоплюється й ходить по хаті.

Г о с т р о х в о с т и й встає, падає на канапу й затуляє очі руками.

Є в ф р о с и н а . Химко! Химко! Йди сюди та накури в хаті пахощами, бо так і тхне на всю хату гнилими кислицями, неначе тітка Горпина тільки що вийшла з хати. Пхе! Пхе!

Г о с т р о х в о с т и й. (встає й ходить слідком за Євфросиною). Вам щось наговорили на мене, просто таки набрехали на мене. Правда, Євфросино Сидоровно? Клянуся вам, божуся; не вірте тому: все те брехня.

Є в ф р о с и н а . Рада б не вірити, та треба вірити.

Г о с т р о х в о с т и й. Ви заговорили до мене! Який я щасливий, що почув ваш срібний голосочок, Євфросино Сидоровно! За одно ласкаве слово дякую вам. (Кланяється.)

Є в ф р о с и н а . Не дякуйте, бо нема за віщо. Мені не дуже потрібно вашої дяки. Обійдемось.

Г о с т р о х в о с т и й. Ой Євфросино Сидоровно! Я б оддав половину свого віку, щоб тільки знати, за що ви караєте мене так тяжко! (Сідає на стільці й затуляє очі долонями.)

Є в ф р о с и н а . Отак. Виплачтесь на похмілля. В Оленки пили, а до мене прийшли похмелятись.

Г о с т р о х в о с т и й. Хто вам набрехав, що я пив у Горпини Корніївни?

Є в ф р о с и н а . Мені ніхто не брехав, ми з таківських, що все знаємо. Пхе! Як од вас тхне на всю хату; зовсім так, як од моєї тітки Горпини. (Одмахується хусточкою.) Химко! Химко! Давай сюди курева.

ВИХІД 11

Т і с а м і й Х и м к а.

Х и м к а (дме в покришку). Оце схотілося вам того курева! Кахи! Кахи! Таке добре, аж у горлі душить! (Тихо.) Це все примхи! Хочеться їй цього курева, неначе велика пані! (Голосно.)Чи годі, чи ще?

Є в ф р о с и н а . Кури ще, поки не викуриш злого духа.

Х и м к а. Та вже так накадила, що всі чорти повтікали б з хати, якби тільки були, не проти ночі згадуючи.

Є в ф р о с и н а . Коли не всіх викурила, то викуриш, може, хоч одного. Пхе! Пхе! Насилу перемогло тітчин дух.

Х и м к а виходить.

ВИХІД 12

Є в ф р о с и н а й Г о с т р о х в о с т и й.

Є в ф р о с и н а . Чи добре ж вам там гулялось, Свириде Йвановичу? Мабуть, було що їсти, пити й по колінця в вівсі бродити.

Г о с т р о х в о с т и й. Ат, мусив зайти, коли стара затягла. Посидів трохи, побалакав... Та хіба ж ви не знаєте, яке там балакання. Міщанки попились, почали співати, потім почали плакати, потім почали лаятись. Насилу-силу втік та оце прийшов до вас, щоб одвести трохи душу.

Є в ф р о с и н а . Сюди б то принесли свою душу... А може, ви покинули свою душу в тітки?

Г о с т р о х в о с т и й. Ви жартуєте, Євфросино Сидоровно. Їй-богу, жартуєте. Я своєї душі не покину будлі-де. Хіба покинув би її там, де буде ваша душа, Євфросино Сидоровно, там — і більше нігде.

Є в ф р о с и н а. Чи гарно прибралася Оленка на той бал? Мабуть, наділа шовкову сукню, убралася в золото та в срібло, натягла кринолін отакелецький (показує), розпустила коафюру на голові, як гору. Ото шкода, що мені не довелось подивитись на Оленчин убір.

Г о с т р о х в о с т и й. Що це ви, Євфросино Сидоровно! Хіба ж ви не знаєте Оленки! Їй-богу, жартуєте! Хе-хе-хе!

Є в ф р о с и н а (з злістю). Але правда, що вона гарна? Яке в неї біле личко, неначе хто обсипав борошном. Які в неї блискучі великі очі. А брови! Чи правда моя, Свириде Йвановичу?

Г о с т р о х в о с т и й (важко зітхає. Тихо). Ой правда, правда! Де вже не правда! Ой очі, очі! А щічки! (Голосно.) Як ви гостро жартуєте, Євфросино Сидоровно. Але Оленка зовсім не така, як ви малюєте; то ваш язик такий гарний, що з-під нього виходить якось все гарно. Ой Євфросино Сидоровно! (Встає й наближається до неї.) Як послухаю вашої розмови, то аж поздоровшаю.

Є в ф р о с и н а . Одначе слухали цілий день, аж сіртук і жилетку скинули з себе... Химко! Курева! Аж катеринку на радощах мусили найняти, аж піввідра сивухи мусили купити. Химко! Курева! Ха-ха-ха!

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо). Чи не бісові п'яні міщанки! Певно, вже котрась забігала сюди і все дочиста розбрехала. (Голосно.) Цьому всьому неправда! Вам хтось набрехав, щоб нас посварити, щоб нас розвести. Я вам докажу, що я тут ні в чому не винен...

Є в ф р о с и н а . Куди ж пак! Докажу, що ні в чому не винен! Ха-ха-ха! Химко! Давай курева!

Г о с т р о х в о с т и й. Не вірте!

Є в ф р о с и н а . Вірю!

Г о с т р о х в о с т и й. Ба не вірте!

Є в ф р о с и н а . Ба вірю! Бо як ви були в нас, то говорили до мене облесливими словами, а очима поглядали скоса на Оленку. Я все постерегла. Я постерегла, що нема правди на вашому язиці. (Бігає по хаті.)

Г о с т р о х в о с т и й. (слідком за нею). Ба не постерегли, бо я на Оленку не дивився скоса. Я на вас дивився й хочу дивитись, і більш ні на кого.

Є в ф р о с и н а . Я серджусь на вас! Я палаю огнем! Ой гаряче мені, ой душно мені! Води! Води!

Г о с т р о х в о с т и й. Боже мій! Бодай покорчило язики тим проклятим брехухам, що набрехали на мене та розтривожили вас. (Бере пляшку з водою, наливає води.),

Є в ф р о с и н а . Не дам над собою кепкувати. Ви думаєте, що мені треба вас, що в мене в паничах недостача? Та я вийду на ґанок та тільки свисну, то назбігається їх повнісінький двір. Євфросина Сидоровна не на те вчилась в пансійоні, щоб дати водити себе за ніс. Ой душно мені! Ой горю, ой палаю! (Бігає по хаті.)

Є в д о к і я К о р н і ї в н а і С и д і р С в и р и д о в и ч вбігають в хату.

ВИХІД 13

Є в ф р о с и н а й Г о с т р о х в о с т и й,

Є в д о к і я К о р н і ї в н а і С и д і р С в и р и д о в и ч.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Євфросино! Що це з тобою? Чого тобі душно?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Що тут за галас? Хто тут наробив галасу?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Що тут таке діється, що аж до крику доходить? Що з тобою, Євфросино? Чого це ти така червона? Чого це ти так страшно розгорілася?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Така червона, як жар. Борони боже чого! Що це з вами, Євфросино Сидоровно?

Є в ф р о с и н а . Чого вам треба? Що вам до того, чого я розчервонілась? Дайте мені покій!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Де вже, дайте покій. Люди молоді. Борони боже чого: до напасті недалеко.

Є в ф р о с и н а . Ви, тату, йшли б босі в кімнату спочивати; нащо вам знати, чого я розгорілась? Ви нас не розумієте, то й не питайте.

С и д і р С в и р и д о в и ч. То й не питатиму, а то швидко старий стану.

Є в ф р о с и н а . Йшли б, мамо, в пекарню!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Ходім, стара! Це, бач, у них не по-нашому: не так, як колись у нас було; пам'ятаєш? Це в них по-модному, по-теперішньому. (Позіхає.) От як світ міняється, та й мода міняється. (Виходить до кімнати. Є в д о к і я К о р н і ї в н а виходить в пекарню.)

ВИХІД 14

Є в ф р о с и н а й Г о с т р о х в о с т и й.

Г о с т р о х в о с т и й. Заспокойтесь, Євфросино Сидоровно! Прошу вас, благаю, заспокойтесь! (Тихо.) Оце біда! Ще як розсердиться та прожене мене з хати, то прощавайте мої надії на Рябкове срібло-золото!

Ох! А тут Волько та Берко пристають з векселями за довги. (Голосно). Сядьте та поговоримо тихенько та любенько.

Є в ф р о с и н а . Про мене... говоріть що хочете, бо я втомилась. (Сідає на канапі.)

Г о с т р о х в о с т и й. Чи вже ж ви, Євфросино Сидоровно, думаєте, що я й справді люблю Оленку? Чи можна ж мені, Свиридові Йвановичу, любити міщаночку, що з кошиком ганяє по городу та кричить: "Сюди яблучок, сюди солодких". Пхе! Цього ніколи, ніколи не може бути.

Є в ф р о с и н а . Мені здається, що не може.

Г о с т р о х в о с т и й. А чи правда ж тому, щоб я таку дівчину взяв собі за жінку? Чи такої мені треба жінки! Я знаюсь з неабиякими людьми. В мене бувають вчені люди, в мене бувають усі митрополичі баси.

Є в ф р о с и н а . І справді!

Г о с т р о х в о с т и й. Побий мене хрест святий, коли брешу; до мене ходить в гості сам Тарас, семінарський соліст. Часом до півночі гуляємо та співаємо. Ну, скажіть же, чи можна ж мені мати таку жінку, як Оленка? Чи вона ж дотепна поговорити з ученими людьми, прийняти їх? Мені треба такої жінки, як ви, Євфросино Сидоровно!

З дверей кімнати виглядає голова Рябкова,

з дверей пекарні висовується голова Євдокії Корніївни, а з-за неї виглядає Химка,

сп’явшись навшпиньки.

Рябко, вглядівши жінчину й Химчину голови, мотає головою й киває рукою, щоб вони поховались. Жінка свариться на його.

Є в ф р о с и н а . Тільки такої, як я? Спасибі вам за честь, коли ви так думаєте; ми не гонимось за такою честю.

Г о с т р о х в о с т и й. Ви мене не розумієте, Євфросино Сидоровно! Я не хотів би іншої жінки, окрім вас. Ви — й більше ніхто! Або ви, або ніхто!

Є в ф р о с и н а (тихо). Чом же це він не стає передо мною навколішки, як той вусатий копитан перед мадамою?

Г о с т р о х в о с т и й. Ви не вірите? (Приступає.) Ви не вірите? Так знайте ж, що я більше нікого не любив, не люблю й не любитиму, окрім вас. Як побачив я вашу, таку заввишки, як дзвініця, коафюру на голові, то трохи не вмер на місці. Як почув я вашу вчену розмову, то й поклав, що для моєї компанії треба такої жінки, як ви.

Є в ф р о с и н а (тихо). Оце мені трохи подобається. (Голосно.) Може... не знаю. (Кокетливо.)

З дверей знов виглядають голови Сидора Свиридовича й Євдокії Корніївни.

Вони обоє сваряться одне на другого й кивають головами.

Г о с т р о х в о с т и й. (падає навколішки перед Євфросиною). Євфросино Сидоровно! Без вас мені не жити на світі! Якби я так часто ходив до Братського монастиря, як часто ходжу попід вашими вікнами, я б давно уже присвятився. Вірте мені, що говорю правду!

Є в ф р о с и н а . Якби пак можна було заглянути в вашу душу та подивитись в ваше серце!

Г о с т р о х в о с т и й. То там ви побачили б, що золотими слов'янськими буквами написано: Євфросина Сидоровна Рябкова. Ой, якби золотий ключ од вашого серця та лежав в моєї душі в кишені, який би я був щасливий! А! Я б щогодини одмикав би ваше серце та все дивився на його! Я б не їв, я б не пив, я б не курив три дні, тиждень, та все заглядав би в ваше серце. Євфросино Сидоровно! Що ж ви скажете? (Бере її за руку.)

З-за дверей Рябко і його жінка радісно кивають одно другому.

Є в ф р о с и н а . Я... я... дайте мені трохи подумати! (Затуляє очі й лоб долонею.) Я так стривожена, так стривожена; так якось все сталось несподівано, негада-но! Я... Я даю вам свою руку (подає руку), але треба попереду спитати батька-матері! Вибачайте мені, що я вас на часочок покину. (Виходить у кімнату. Мати йде з пекарні слідком за нею в кімнату.)

ВИХІД 15

Г о с т р о х в о с т и й сам.

Г о с т р о х в о с т и й. Ну, випав деньок мені сьогодні! Якби два такі деньки, то хоч і на Щекавику. Так Євфросина моя! Яку ж жінку матиму тепер! Ффф! Висока, та широка, та на голові півпуда кіс! Кругом пані! А шлейф! А розуму, а розуму! От тепер, Свириде Йвано-вичу, гуляй на всі застави! Гроші є, лавка є, ще й до того жінка пані ! А Оленка... Та що мені Оленка? Знайдемо десять таких Оленок, аби тільки охота. Не перший і не останній Свирид Йванович дурить жінок та дівчат.

ВИХІД 16

Г о с т р о х в о с т и й, Є в ф р о с и н а ,

Є в д о к і я К о р н і ї в н а, С и д і р С в и р и д о в и ч.

Є в ф р о с и н а , Є в д о к і я К о р н і ї в н а і С и д і р С в и р и д о в и ч виходять.

С и д і р С в и р и д о в и ч все нюхає табаку й прикашлює.

Г о с т р о х в о с т и й. Сидоре Свиридовичу і ви, Євдокіє Корніївно! Я переговорив з вашою розумною дочкою Євфросиною Сидоровною про одну дуже важну річ, про котру ви вже, певно, знаєте. Я хочу женитись з Євфросиною Сидоровною, і вона вже дала мені своє слово, а тепер прошу й вас, як батька й матір, чи згодитесь ви на те?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Як моя дочка Євфросина Сидоровна так хотять, то нам, старим, нічого перечити.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Еге... нічого перечити. Я ж кажу, нічого перечити.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Тільки, тільки... мені казала звісна на ввесь Печерська брехуха Меропія і цілосвітня брехуха башмачниця і підбрехачка бублейниця... ніби ви посватали Оленку: так нам якось ніяково одбивати жениха од Оленки.

Г о с т р о х в о с т и й. Сидоре Свиридовичу і ви, Євдокіє Корніївно! Ви самі сказали, що то за люди Меропія, башмачниця й бублейниця. Може, я вам не до вподоби, а ви тільки Оленкою хочете мене одіпхнути?

С и д і р С в и р и д о в и ч і Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Борони боже! Чи то можна? Чи то можна? Ми кращого жениха не хочемо для Євфросини, як ви, Свириде Йвановичу.

Г о с т р о х в о с т и й. Коли так, то кланяюсь вам низенько і дякую вам за ваше слово. (Цілується тричі з Сидором Свиридовичем і Євдокією Корніївною.) Об інших річах я пришлю сватів поговорити хоч би й завтра.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Хоч і сьогодня! Я не ворог своїй дочці. Що в мене в скрині, то все Євфросинине.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Все Євфросинине: аж чотири шовкові сукні, та ще й дорогі: по три карбованці за аршин сама платила; п'ять пар черевиків на таких високих закаблучках...

Є в ф р о с и н а . Годі вам, мамо!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Що правда, то не гріх.

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо). Одначе з тих закаблуків та черевиків мало користі! (г о л о сно,) Придбали ви своїй дочці, мабуть, дещо й лучче од черевиків.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Чого в моєї Євфросини тільки нема! Одного золота накупили...

Є в ф р о с и н а . Годі-бо, мамо! Є ж охота розказувати!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Про мене, хоч і до зару— чин. За мною діло не стало. Тільки, мабуть, у нашої Євфросини й золотого персня нема. Вона така молоденька! Об тім ще й не думала й не гадала.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Де там нема! Ще позаторік купила.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Коли є персні, то й поміняйтесь, діти, нехай ми, старі, на старості літ натішимось вами.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а виносить з кімнати перстень і надіває

Євфросині на палець;

Г о с т р о х в о с т и й і Є в ф р о с и н а міняються перснями.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Коли так добре склалося діло, то й за могорич. Покликати б, стара, сестру Горпину.

Г о с т р о х в о с т и й. (як опечений). Ой, не треба! Вони з Оленкою тепер натомились: мабуть, вже сплять.

Є в ф р о с и н а . Неначе зроду не бачили тітки! Сказати правду всім у вічі, мені б не хотілось, щоб моя тітка була на моїм весіллі. Вона тут нашуробурить так, що мені буде сором перед моїми пансіонськими подругами.

Г о с т р о х в о с т и й. Який у вас великий розум. Євфросино Сидоровно! Я тільки стою та дивуюсь, витріщивши очі. Отак і мені здається, як вам. Чи не можна б було нам повінчатись хоч би і сієї неділі, щоб Скавичиха і не прочула про те?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Трохи буде швидко. Та треба ж і дочці сукню білу пошити.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Вже готова й сукня, й білі черевики купила я сама. Тільки взяти в лавці білі трясучки на голову та дещо до сукні попришпилювати, та хоч і завтра до вінця.

Г о с т р о х в о с т и й. Ото й добре! То й повінчаємось у неділю.

В с і. Хоч і в неділю. Нічого нам одкладати.

Завіса падає

ДІЯ П'ЯТА

Двір Рябка; на дворі стоїть хата з ґанком; направо — баркан з брамою і хвірткою, наліво, під гору — сад, обгороджений тином.

Далеко видно гори, на горах — Андріївська церква, Десятинна, Софійський собор.

Сонце на заході.

ВИХІД 1

Х и м к а с а м а.

Х и м к а (замітає двір мітлою). Другим людям неділя, а тобі нема ні празника, ні неділі в сих хазяїнів. Вони весілля справляють, а ти мети двір у неділю, ще й піском посипай, ще й зеленою травою потруси, бо бач велика пані поїде вінчатись. Знаємо, з яких ви панів. І я була б такою самою панею, якби був живий мій чоловік.

ВИХІД 2

Х и м к а й С и д і р С в и р и д о в и ч.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Химко? Піймай собаку та прив'яжи на ланцюг, щоб часом не кинулась на кого та не обірвала якій-небудь панні весільної сукні. (Входить у хату.)

Х и м к а. Хіба в мене собачі ноги, щоб я за собаками бігала?

ВИХІД 3

Н а с т я, О л ь г а й В а р в а р а.

Н а с т я входить в хвіртку і йде до ґанку.

За нею входять О л ь г а й В а р в а р а, убрані по-весільному.

О л ь г а і В а р в а р а (до Насті). Добривечір тобі! Потривай лиш! Як ми разом з'їхались, неначе змовились.

Н а с т я (стає серед двора). Доброго здоров'ячка, мої дорогі. (Цілується з обома.)

О л ь г а (до Насті). Як же ти гарно убралась! Зовсім, як до вінця. Яка гарна матерія! (Лапає.) А по чому аршин?

Н а с т я. Трошки дорога матерія: по два карбованці платила.

В а р в а р а (тихо). Отже й збрехала; я вже знаю, що платила по півтора карбованці.

О л ь г а (до Насті). Для твоєї сукні коли б не одкинувся Гострохвостий од своєї Євфросини.

В а р в а р а. Я б на його місці одкинулась од неї й без того.

Н а с т я. Вже й бере! І де в його ті очі були? Хіба ж у нас нема кращих паннів. Сам як чорнобривець, а бере сову.

В а р в а р а. Вже й бере! Ніс, як карлючка! (Сміється.)

О л ь г а. Очі, як цибуля. (Сміється.)

Н а с т я. Одначе чого ж ми тут стоїмо? Ходімо в хату.

В с і т р и. Ходімо! Ходімо! (Йдуть у хату.)

ВИХІД 4

В хвіртку входять два м и т р о п о л и ч і б а с и в сіртуках.

1-й б а с. Та цей дом мені по знаку. Я тут був з Кирилом та Тарасом.

2-й б а с. Чи добре ж приймали?

1-й б а с. О, ще й як добре! Хазяїн і хазяйка дуже люблять пісні і трохи нас на руках не носили. Та тут ми гуртом уклали в копи мало не дві відрі горілки. Он де Гострохвостий надибав собі дівчину! Ой братику, та тут нас жде велика випивка. Спасибі Гострохвостому, що попросив нас на весілля. За те ж я йому так одкатаю апостола, що церква буде дрижати!

2-й б а с. Піддам і я басом жару. Ну вип'ємо ж цього вечора!

1-й б а с. О, що вип'ємо, то вип'ємо! От буде лахва!

ВИХІД 5

Т і с а м і і Г о с т р о х в о с т и й з двома ш а ф е р а м и.

Г о с т р о х в о с т и й. (до басів). Здрастуйте! Як живете, як двигаєтесь!

Б а с и. Вашими молитвами помаленьку живемо! Цей двір нам трошки по знаку. Добрі люди живуть в цім дворі і, здається, не вбогі.

Г о с т р о х в о с т и й. О, не вбогі.

Ш а ф е р и. Авжеж не вбогі. Рябкова лавка швидко перейде на першу улицю на Подолі.

Б а с и (до Гострохвостого). Наберете в кишені всякого добра?

Г о с т р о х в о с т и й. (гордо). Авжеж наберемо: не в дурнів удались.

В с і. От щасливий чоловік. Багатому чорт дітей колише.

В с і йдуть до хати.

Г о с т р о х в о с т и й зостається й виглядає в хвіртку.

Г о с т р о х в о с т и й. Ой боже мій! Аж трушусь. А що, як почує та й прибіжить скажена Скавичиха! Ой-ой-ой! Душа моя тривожиться. (Зітхає і йде в санок. Йому назустріч виходить Сидір Свиридович, обнімає його й цілується.)

ВИХІД 6

Г о с т р о х в о с т и й, С и д і р С в и р и д о в и ч, ш а ф е р и й д в а б а с и.

С и д і р С в и р и д о в и ч. От тепер ви вже наш. Вже нас ніхто не розлучить. Будьте ж щасливі в новій жизні. Вас жде Євфросина. Прошу до хати. Поблагословимо вас, та, про мене, й до вінця. Здрастуйте. (Здоровкається з паничами. Всі входять у хату. Сидір Свиридович з сіней.) Химко! Йди, голубко, одчиняй ворота, та широко-широко.

Х и м к а виходить, одчиняє ворота.

В ворота заглядають п о г о н и ч і й м і щ а н к и.

Х и м к а вертається в хату.

З хати на ґанок виходять ш а ф е р и з образами й свічками, сходять по східцях і стають по обидва боки ґанку; за ними виходить о д и н б а с і несе хліб-сіль, за басом виходить д р у г и й б а с.

Г о с т р о х в о с т и й і Є в ф р о с и н а , С и д і р С в и р и д о в и ч, Є в д о к і я К о р н і ї в н а, убрана в чудний старомодний чепчик, д р у ж к и, к і л ь к а м і щ а н о к і Х и м к а.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а і м і щ а н к и плачуть і втирають очі хусточками.

ВИХІД 7

Г о с т р о х в о с т и й, Є в ф р о с и н а , С и д і р С в и р и д о в и ч, Є в д о к і я К о р н і ї в н а,

ш а ф е р и, д р у ж к и, м и т р о п о л и ч і б а с и, м і щ а н к и й Х и м к а.

Г о с т р о х в о с т и й. (до одного баса). Гукніть, будьте ласкаві, щоб звощики під'їхали під самі ворота.

1-й б а с (вибігає за ворота й гукає). Гей, звощики! Сідайте на козла та подавайте коні, бо вже молоді йдуть. (Вертається.)

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (плачучи). Ніхто не знає, одна мати знає, як тяжко видавати заміж одним одну дочку. Була, жила в хаті, а завтра хто його зна де й ділась. Ні до кого буде й слова промовити. Так, неначе й не було в мене дочки.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Не плач, стара! Не тепер, то в четвер, а все-таки дівчат не мине те лихо. Треба ж колись оддати дочку.

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо). Нема Скавичихи на весіллі. Слава ж тобі, господи! Збувся я клопоту.

С и д і р С в и р и д о в и ч (бере хліб і сіль). Ще раз благословляю вас святим хлібом перед вінцем. Даруй же вам, боже, щастя й здоров'я і добра повну хатуї

ВИХІД 8

Т і с а м і й Г о р п и н а К о р н і ї в н а.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а (прожогом вбігає в ворота, розпихаючи людей, і кидається з плачем і з криком до ганку). Стій, брате! Стій, не благослови!

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо, ламаючи руки). Боже мій! Нещастя моє! Скавичиха прибігла і все розкаже! Який шкандал! Який шкандал!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Так оце у вас крадене весілля, ховане вінчання! Так оце ви недурно справляєте весілля крадькома од своєї сестри! Ви мене не просили на весілля, а я перечула через людей та й сама прийшла. Ви хотіли вкрасти мого зятя, жениха моєї Оленки, та не вкрадете! Я вам докажу, що не вкрадете!

С и д і р С в и р и д о в и ч і Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Сестро! Бога ради, не кричи! Бога ради, не роби сорому! Дивись, люди дивляться в ворота.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Нехай збігаються з усіх Кожум'яків, нехай збігаються з усього Києва! Нехай дивляться на моє горе! Люди добрі! Дивіться на мене, дивіться на оцього шибеника (показує на Гострохвостого), що манив мою дочку, дурив моє дитя. Дивіться на сестру, що хотіла вкрасти в мене зятя!

Ш а ф е р и (кричать). Зачиняй ворота, виганяй людей з двору! (Біжать, виганяють людей за ворота і зачиняють ворота.)

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Ти, Свириде Йвановичу, покинув мою дитину і береш носату багачку!!!

Є в ф р о с и н а й д р у ж к и. Ой, який страм! Який шкандал!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Не пущу до вінця! Стій! Не підеш вінчатись! Не пущу! (Розставляє руки перед ганком.) Не пущу без суда! Під суд його, в поліцію, в тюрму! Дай попереду одвіт за моє дитя!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (сходить з ганку). Сестро! Горпино Корніївно! Не безчесть нас, не губи моєї Євфросини! Голубко сестро!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Сестро! В тебе дочка, і в мене дочка! Нехай я буду сяка й така, і проста, і п'яниця, нехай я буду ликом шита, а все-таки я мати своїй Оленці. Не дам знущатись над моєю дитиною! (До Гострохвостого.) Нащо ти дурив моє дитя? Нащо ти топтав до неї стежку, нащо заручався, коли ти не думав її брати?

Г о с т р о х в о с т и й. Горпино Корніївно! Я вам не дозволю так говорити на мене публічно, перед людьми!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Я не буду й просити в тебе дозволу. Я перед цілим світом буду кричати, буду плакати, буду голосити, бо я мати своїй дочці. Як тобі не робити страму, коли ти пройдисвіт, цілосвітній брехун, поганець, сибірний!

Г о с т р о х в о с т и й. (сходить з ганку). Я такого шкандалу не попущу, не прощу ніколи. Мене та лаяти публічно! Наробити такого шкандалу на цілий Київ! Мені, Свиридові Йвановичу Гострохвостому, наговорити такого чортовиння? Брешеш, стара! Вона з ума зійшла!

Візьміть її та одвезіть в Кирилівське і запріть трьома замками. Це сумасшедша женщина. Нічого нам звертати увагу на дурну бабу!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Я сумасшедша! Мене одвезти в Кирилівське? Мене, Горпину Корніївну Скавичиху, чесну хазяйку й матір, одвезти в Кирилівське й заперти трьома замками! Не діждеш, поганий.

Г о с т р о х в о с т и й. Цитьте, бо своїми руками одвезу в Кирилівське, а таки сьогодні звінчаюсь.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Не діждеш ти, ні твій поганий батько, ні твоя дурна мати. А вінчатись не будеш! Не пущу!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а й С и д і р С в и р и д о в и ч плачуть.

Є в ф р о с и н а . Ой, який страм, який шкандал! Не видержу далі! (Збігає з ганку.) Не видержу більше! Тітко! Ви ж оце мене обидили, острамили на всю губернію на всю мою жизнь! Хоч за границю тікай! Я вас випхну з двора оцими своїми руками!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Ану, ну! Приступи до мене. (Показує кулаки.) Побачимо, чий батько дужчий! А вінчатись все-таки не будете! Побіжу слідком за вашим возом в церкву, нароблю галасу в церкві при всіх людях, при всьому хрещеному мирові. Не пущу вінчатись! Не пущу попа в ризи! (Розставляє руки перед молодими.)

В с і. Ой боже мій, яке нещастя! Ой, який шкандал!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Побий вас сила небесна, скарай вас братська богородице на душі й на тілі, на ваших унуках і правнуках! (Плаче.) Дочко моя! Оленко моя! Я ж тобою втішалася, як весняною квіткою! Я ж думала, що вже прийшло до тебе твоє щастя, що я вже спокійна ляжу в домовину і не покину тебе на сміх поганцям. Ой,

сирітство наше гірке! Нема в нас батька, нема нас кому оборонити! (Дуже плаче")

ВИХІД 9

Т і с а м і й О л е н к а.

О л е н к а (вбігає в двір через хвіртку і прожогом кидається до Гострохвостого). Милий мій! Любий мій, серце моє! Чи вже ж правда, що ти покинув мене? Чи вже ж ти з іншою йдеш вінчатись? Я не вірю!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Коли не ймеш віри, то подивись! Оце тобі твій Свирид Йванович.

О л е н к а (дивиться мовчки на церемонію і кидається до Гострохвостого.) То ти йдеш вінчатись з іншою? Скажи ж мені сам, бо я не вірю рідній матері. Скажи! Еге не скажеш?

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо). Боже мій милосердний! Що тут їй казати? Оце попався! (Голосно.) Що ж маю робити, коли так діло само склалося.

О л е н к а. Чи вже ж я тебе втеряю навіки? Я ж тебе люблю, несамовито люблю, люблю й не соромлюсь говорити перед людьми. Я люблю тебе і вмру за тобою! (Кидається Гострохвостому на шию. Він одпихає її.)

Г о р п и н а К о р н і ї в н а (кидається до Оленки). Безстиднице! Нема тобі сорому перед матір'ю, перед людьми, перед богом! Ти б постидалася праведного сонця, що не зайшло ще й дивиться на тебе.

О л е н к а. Ти мене одпихаєш, Свириде Йвановичу! Я собі смерть заподію. Дай виплакати всі. свої сльози, бо мене сльози душать, давлять, хапають за груди, йдуть у горло, давлять, як гарячий камінь.

(Хватається за груди й кричить.) Ой, душить мене гаряче залізо в грудях... Ой!.. Рятуйте!.. ой?.. поможіть... хтось ухопив мене за горло. (Ледве дише.) Ой, умру... мамо! Серце! Рятуйте, бо вмираю! (Падає на землю.)

Всі паничі кидаються до Оленки, виносять на ґанок і садовлять на стільці.

Дружки піддержують її.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а (кидається до дочки). Вбили моє дитя, вбили мою Оленку! Бодай ти була маленькою вмерла, ніж мала терпіти таку напасть од своєї рідні! Серце моє, дитя моє! (Плаче.)

В с і. Ой боже, яке нещастя! Що то з того буде? Що то з того буде?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а (плаче). О боже мій милостивий! Десь покарав нас милосердний господь, вже й не знаю за віщо! І хто ж його знав, що в вас було сватання, а не жарти! Якби не Сидір Свиридович, я б зроду не пристала на те сватання. А то Сидір Свиридович носився з Свиридом Йвановичем, як з писаною торбою, доки доносився до такого лиха... (Втирає сльози.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. Еге, носився, доки не доносився. Сама цяцькалась с Гострохвостим, не знала, де й посадити, чим приймати, а тепер назад наші! А хто ж, як не ти, сиділа цілий вечір, роззявивши рота, та слухала теревені Гострохвостого?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Я слухала теревені Гострохвостого, ще й рота роззявляла?.. Цього я вже не знесу, та ще й при людях. Тепер повертай своїм розумом, коли набрався його од Гострохвостого.

Г о с т р о х в о с т и й. Що це за напасть! Говорять про мене при мені, неначебто я десь за Андріївською горою або за Дніпром.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Годі тобі, Євдокіє Корніївно, допікати мені до живого серця! Сама трохи не вішалась на шию Гострохвостому разом з дочкою, а тепер я ще й винен.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. А це що далі буде! Так розходився, так розходився, що вже й не знаю, що далі буде. Все я винна, а не він. Виплутуйся собі і дочку виплутуй, я готова і в хату йти.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Добре, їй-богу, добре! А як і я піду в хату за тобою, то що буде?

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. А хіба ж я знаю, що буде! Були надворі, а то будемо в хаті, от що буде! Ти в нас хазяїн, ти в нас голова: роби як знаєш.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Я, бач, голова, а ти що ж? Не хвіст же?

Г о с т р о х в о с т и й. Сидоре Свиридовичу! Коли почали діло, то треба якось кінчати. Прибігла одна баба й держить нас усіх отут, неначе привела з собою військо!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Не баба прибігла, а наша сестра! Говоріть, та й міру знайте. Йти нам не можна, бо та одна баба нас не пускає. Робіть, як самі знаєте.

Г о с т р о х в о с т и й. Я кажу йти.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Ба не підеш, бо не пущу!

Г о с т р о х в о с т и й. Я кажу йти!

С и д і р С в и р и д о в и ч. А я кажу ні!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Коли ти кажеш ні, то й я кажу ні, бо ти в домі голова.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Коли ви, Свириде Йвановичу, так погано зробили, так обезчестили нашу сестру й небогу, то я не хочу мати такого зятя.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Еге, і я не хочу мати такого зятя.

С и д і р С в и р и д о в и ч. Сестра й небога будуть до смерті на нас нарікати; скажуть, що ми згубили Оленку; вони люди бідні, вони сироти.

Г о с т р о х в о с т и й. Чи це ви правду говорите, чи вередуєте?

С и д і р С в и р и д о в и ч. Я зроду не жартував і не вередував.

Г о с т р о х в о с т и й. Може, це жарти, Сидоре Свиридовичу? Ми ж, здається, вийшли з хати до вінчання?

С и д і р С в и р и д о в и ч. То й вернемось у хату, так як і вийшли. Коли зачепили Оленку, то йдіть з нею й вінчатись.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Еге ж, йдіть з нею й вінчатись.

Г о с т р о х в о с т и й. Я? Вінчатись з Оленкою? Я, Свирид Йванович, матиму жінку Оленку?

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Бач, як потріпує Оленку! Чи так же ти говорив у мене в хаті і на улиці, як я піймала тебе коло своєї Оленки? А ти ж божився, а ти ж присягався!

Г о с т р о х в о с т и й. Та що тут балакати! Коли Євфросина Сидоровна того хоче, то нічого й балакати. Ми й обминемо Скавичиху, а церков доволі скрізь по Києву! Знайдемо церкву!

С и д і р С в и р и д о в и ч. А ми то що ж таке? А моя жінка що ж таке? За се я готовий розсердитись, готовий накричати повний двір, готовий і не знаю що зробити!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. І я готова розсердитись, готова накричати повний двір. Що це таке? Говорив розумно, а це вже говорить таке, що й купи не держиться!

С и д і р С в и р и д о в и ч і Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Беріть Оленку та йдіть до вінця, а Євфросини ми не пустимо.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Щоб я з ним тепер пустила до вінця Оленку? Борони боже! Про мене, нехай іде в Флоровський монастир.

О л е н к а (прислухається, встає і кидається до Євфросини). Ти вкрала в мене жениха, ти одбила од мене моє щастя своїм золотом, своїми шовковими сукнями! Яка ж ти мені сестра? (Плаче.)

Є в ф р о с и н а . Оленко! Ти з ума зійшла, опам'ятайся, що ти говориш, та ще й при людях! Я твоя сестра, а не твій ворог. Ти тепер сама не своя, та й сама не знаєш, що говориш.

О л е н к а (плаче). Боже мій, боже мій! Як він божився, як присягався! Де ж та правда в світі? Як він мене любив, як милувався мною!

Дружки беруть Оленку під руки, одводять її на ґанок і садовлять на стільці.

Г о с т р о х в о с т и й. Євфросино Сидоровно! Довго ми будемо слухати оці бабські теревені?

Є в ф р о с и н а . Свириде Йвановичу! Я до сього часу винуватила свою тітку. Мені все здавалось, що тітка й Оленка тільки хотіли одбити од мене вас і пригорнути до себе. Мені здавалось, що тітка затягувала вас до себе, до своєї дочки.

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. А нехай він сказиться! Затягла б оце собі біду в хату!

Є в ф р о с и н а . Мені здавалося, що тільки Оленка вас любить, а не ви Оленку; але ви любили Оленку, може, й тепер любите.

О л е н к а (прислухається, встає з стільця й кричить). Ой, як він мене любив! Згадай, як ти милувався моїми очима, як ти цілував мої брови! (Ридає й падає на стілець.)

Є в ф р о с и н а . Так он куди тягло вас, Свириде Йвановичу, ваше серце! Так он де були В с і. ваші думки, як ви ходили до мене, як говорили зо мною! (Кидається до Гострохвостого.) Нащо ви зачіпали мене, коли мали іншу на умі? Я цього вам не прощу! (Бігає по сцені.) Я цього не знесу, не прощу во віки віков! Я вам докажу, що я неабияка міщанка, з которою можна все витворяти. Я вам не перекупка, не яблушниця, котрій можна в вічі наплювати. Я наплюю вам в вічі. Пху-пху-пху! (Плює в вічі Гострохвостому.) Вон з мого двору, щоб і нога твоя тут не була од сього часу і довіку!

С и д і р С в и р и д о в и ч (приступає до Гострохвостого.) Вон! Вон з мого двору! Щоб і слід ваш тут не смердів!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Вон з нашого двору! Вон! Не треба нам такого зятя!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Еге, вон, вон з двору! В тюрму його, в москалі! Обголить йому лоба та в арештанти! В Сибір його, в каторжну роботу!

Г о с т р о х в о с т и й. Що це таке з вами? Цілували мене, а тепер плюєте на мене, виганяєте з двору? Що мені Рябко та Скавичиха? Та я вам зробив велику честь, що переступив ваш поріг, що їв вашу погану стряпанину!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Моя погана стряпанина!

Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Моя погана стряпанина!

Є в д о к і я К о р н і ї в н а. Мою стряпанину їли не такі пани, як ви, та й ті хвалили! Мої паляниці хоч вези за границю! Оце дожилась! Погана моя стряпанина!

Г о с т р о х в о с т и й. Не вартий ваш хліб, щоб Свирид Йванович душив ним своє горло.

Є в д о к і я К о р н і ї в н а й Г о р п и н а К о р н і ї в н а. Пху на тебе, сатано! Острамив нас на ввесь куток.

Г о с т р о х в о с т и й. Тичуть мені за жінку якусь яблушницю, якусь міщанку, якусь Оленку... Що мені Кожум'яки? Нащо мені здалися оці кожум'яцькі шевці? Завтра піду на Липки й посватаю разом десять Євфросин, кругом обкованих золотом; завтра поїду вінчатись отут попід вашим двором, щоб заздрість скрутила вас оттак! Оттак!

С и д і р С в и р и д о в и ч, Є в д о к і я К о р н і ї в н а, Г о р п и н а К о р н і ї в на і Є в ф р о с и н а . Вон з двору! Вон з двору! Щоб твого й духу не чуть було! Щоб твій слід не смердів на нашому подвір'ї. (Приступають все ближче до Гострохвостого, він оступається до хвіртки.)

Г о с т р о х в о с т и й. (трохи подається назад до хвіртки). Чого ви приступаєте до мене? Ви думаєте, що я вас боюсь? Я зараз приведу сюди роту москалів, візьму силою Євфросину й повінчаюсь.

Є в ф р о с и н а . Мене візьме з москалями! Мене москалі поведуть в церкву до вінця? Ой, люта ж я, люта! (Бігає по сцені.) Я думала, що він чоловік розумний і благородний, а він швець , а він прахвост!

Г о с т р о х в о с т и й. Я швець ? Якби на вас не дівочий убір, я б вам дав знати шевця.

Є в ф р о с и н а . То. він сміє таке на мене говорити! Вон!

Г о с т р о х в о с т и й. (тихо.) А сто чортів на його голову! Пропало золото й срібло! Завтра спродають мою цилюрню! Ой, біда, біда! Йди, Свириде Йвановичу, додому та знов шкреби свинячі рила. (Тяжко зітхає.)

В с і. Вон з двору! Вон з двору! Щоб і дух твій тут не смердів, а то киями будемо ганяти!

ВИХІД 10

Т і с а м і й Б е р к о та В о л ь к о.

Б е р к о й В о л ь к о входять з векселями.

Б е р к о (до молодих). Поздоровляю вас з вінчанням. Дай вам боже, щоб ви жили довго, та грошей багато нажили, та щороку мені довги платили.

В о л ь к о (кланяється Євфросині). Поздоровляю вас з молодим мужем. Чи не заплатите ви за свого мужа довгів? Ми маємо його векселі, а він казав, що ви після весілля зараз заплатите.

Б е р к о. Вони казали, що ви все заплатите, бо ми вже ходимо до їх, ходимо та й ходимо, та й ходимо.

В о л ь к о. Щодня ходимо, і вранці, і ввечері ходимо, а він не платить. Каже, жінка заплатить. Ви багаті.

Є в ф р о с и н а . Яка жінка? Ми ще не вінчались і не будемо вінчатись.

Б е р к о. Ой гвулт!

В о л ь к о. Ой вей мір! Що це буде! Ой гвулт! (Хапається за пейси.)

С и д і р С в и р и д о в и ч. О! Бач. стара! Бач. куди б наші гроші пішли.

Є в ф р о с и н а .Та, хвалить бога, не підуть.

Б е р к о. Ой гвулт! Тателе! Мамеле!(Кричить.)

В о л ь к о.А гіра шварц ур! Ми його в суд, в тюрму! (До Гострохвостого.) Давайте гроші! Нащо нам ці векселі?

Б е р к о. Ми продамо його цилюрню! Ходім в суд!

Г о с т р о х в о с т и й. От тобі й кожум’яцька багата молода. По губах текло, та в рот не попало.

Б е р к о й В о л ь к о (приступають до Гострохвостого). Ходім в суд позиватись. Ви нас надурили.

Г о с т р о х в о с т и й хоче втекти,

жиди його ловлять за руки й ведуть з двора.

Б е р к о й В о л ь к о (кричать). Гвулт! В суд його ! Гвулт !
(Виходять з Гострохвостим .)

Є в ф р о с и н а, С и д і р С в и р и д о в и ч, Є в д о к і я К о р н і ї в н а т а Г о р п и н а К о р н і ї в н а. О туди тобі дорога!

ВИХІД 11

Т і с а м і без Гострохвостого, Волька та Берка.

1 — й б а с.От тобі й на!То це нам не прийдеться й випити.

2 — й б а с. Авжеж не прийдеться. коли молодий втік з двору.

1 — й б а с. В мене аж слинка котиться.

О л ь г а . Ой , який же шкандал вийшов! (Тихо .) Дурно плаття шила!

С и д і р С в и р и д о в и ч. Чого ж оце ми стоїмо та святу землю топчемо? Ходімо до хати ! (До гостей .)Прошу покірно до хати, та хоч вип’ємо по чарці. Одначе готувались к весіллю.

М и т р о п о л и ч і б а с и й ш а ф е р и. Ото розумна річ, бо в нас аж горло пересохло, дивлячись на цю кожум'яцьку комедію.

В с і йдуть в хату.

Завіса падає.

К і н е ц ь.